

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Elli sekizinci İnikat

5 . III . 1954 Cuma

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Sabık zabıt hulâsası	250	terfileri için ne düşünüldüğüne dair suali-	
2. — Havale edilen kâğıtlar	250	ne Dahiliye Vekili Etem Menderes'in tahriri	
3. — Yoklama	250	cevabı (6/1380)	281
4. — Müzakere edilen maddeler	250	2. — Malatya Mebusu Mehmet Kar-	
1. — Petrol kanun lâyihası ve Geçici		tal'ın, Malatya'da münteşir Doğrusöz Ga-	
Komisyon raporu (1/735)	250 : 281	zetesinin 16 . XI . 1953 tarihli nüshasın-	
5. — Sualler ve cevaplar	281	daki «Eski ağalık devri ihya ediliyor.» baş-	
A — Tahrirî sualler	281	lıklı yazı hakkındaki sualine Dahiliye Ve-	
1. — Çorum Mebusu Baha Koldaş'ın		kili Etem Menderes'in tahriri cevabı	
Emniyet müfettişleri ile muavinlerinin		(6/1322)	281 : 282

1. — SABIK ZABIT HULASASI

Çankırı Mebusu Kâzım Arar'ın, Çankırı, Kastamonu ve Bolu havalisinde 1951 yılında vukua gelen yer depreminde evleri yıkılan veya oturulamıyacak hale gelen vatandaşlara yardım yapılması hakkındaki kanun teklifinin ruznameye alınmasına dair takriri, kabul edilmedi.

Ruznamede mevcut kanun teklif ve lâyhalarının suallerden önce görüşülmesi hakkındaki takrirler kabul edildi.

Mahmudiye ve Çifteler adıyla yeniden iki kaza kurulmasına,

Yeniden yirmi bir kaza kurulmasına,

Yeniden on kaza kurulmasına,

Gölcük kaza merkezinin Değirmendere'den

Gölcük kasabasına kaldırılmasına,

Van Vilâyetine bağlı Gürpınar kaza merkezinin Havasor Nahiyeye merkezine kaldırılmasına, dair kanunlar, kabul olundu.

Petrol kanun lâyihası üzerinde müzakere cereyan ettikten sonra 5 Mart 1954 Cuma günü saat 15 te toplanılmak üzere inikada nihayet verildi.

Reisvekili

Kayseri Melusu

Fikri Apaydın

Kâtip

Kayseri Mebusu

İ. Kirazoğlu

Kâtip

İstanbul Mebusu

F. Tekil

2. — HAVALA EDİLEN KÂĞITLAR

Lâyhalar

1. — Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Maliye Vekâleti kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun lâyihası (1/795) (Maliye ve Bütçe Encümenlerine);

2. — Jandarma Efradı Kanununun 7 ve 12 nci maddeleriyle geçici 3 ncü maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir ek ve bir muvakkat madde eklenmesine dair kanun lâyihası (1/796) (Dahiliye ve Bütçe encümenlerine)

Mazbatalar

3 — Eczacılar ve Eczaneler hakkındaki 6197 sayılı Kanunun 35 nci maddesinin tadili hakkında kanun lâyihası ve Sıhhat ve İctimai Muavenet ve Adliye encümenleri mazbataları (1/771) (Ruznameye)

4. — Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına ekli listelerin meriyet müddetinin uzatılmasına mütedair beyannamenin tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Hariciye, Gümrük ve İnhisarlar ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/740) (Ruznameye).

5. — Memur ve Müstahdemlere Verilecek

Fevkalâde Zam hakkındaki Kanunun 9 ncü ve bu kanuna ek 4849 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun lâyihası ve Münakalât ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/741) (Ruznameye).

6. — Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı Statüsü Tadilnamesinin Tasdikına dair kanun lâyihası ve Hariciye ve Çalışma encümenleri mazbataları (1/762) (Ruznameye).

7. — Milletlerarası Sağlık Nizamnamesinin (Dünya Sağlık Teşkilâtının 2 No : lu Nizamnamesinin) tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Hariciye ve Sıhhat ve İctimai Muavenet encümenleri mazbataları (1/587) (Ruznameye).

8. — Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bâzı cürümler hakkında kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası (1/767) (Ruznameye).

9. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında münakit Muaddel Ekonomik İş Birliği Anlaşmasının bâzı hükümlerini tadil etmek üzere yapılan Anlaşmanın onanması hakkında kanun lâyihası ve Hariciye ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/385) (Ruznameye).

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 15

REİS — Muzaffer Kurbanoğlu

KÂTIPLER : Ömer Mart (Çanakkale), Sedat Baran (Çorum).

3. — YOKLAMA

(Antalya seçim çevresi mebuslarına kadar yoklama yapıldı.)

REİS — Birleşimi açıyorum efendim. Riyaset Divanının bir sunuşu vardır; onu arz ediyorum :

Gündemde görülecek hususlar çoktur. Bu itibarla yarın sabahleyin saat 10 dan başlamak ve 13 te bitmek, 15 te tekrar başlamak ve müzakerelere devam etmek üzere mesai tarzının tanzimini Riyaset Divanı Heyeti Âliyeye arz etmektedir.

Buyurun Zeki Bey.

ZEKİ ERATAMAN (Tekirdağ) — Muhterem arkadaşlar, teklif yerindedir. Fakat bu teklif, yalnız Cumartesine inhisar etmektedir. Bendeniz ayrıca bu hususta bir takrir takdim etmiş bulunuyorum. Bununla ayrıca Pazar günü de çalışmamızı teklif etmiş bulunuyorum. Bilhassa Orman Kanununun müzakeresine imkân verilme üzere Cumartesi ile Pazar gününün de Riyaset Makamınca nazarı itibara alınmasını teklif ediyorum, kabulünü rica ederim..

REİS — Takrir Orman Kanununa mı hasredilmiştir?

ZEKİ ERATAMAN (Devamla) — Değil efendim.

REİS — Zaten ifademizin içinde, gündemde Orman Kanunu da bulunduğuna göre Yüksek Heyetiniz o hususa da karar verir. Pazar günü mesainin yapılıp yapılmaması hususunu Riyaset Makamı düşünmüştür. Yarın öğleden sonraki birleşimde Yüksek Heyetinize arz edilecektir. Yarın, Cumartesi 10 da başlamak, 13 te nihayet bulmak ve 15 te tekrar başlamak ve müzakerelere devam edilmek üzere bu mesai tarzını reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Gündemle alâkalı takrir vardır, okutuyorum :

Yüksek Reisliğe

Bugünkü ruznamede mevcut soruların tehiiriyle kanunların görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Kocaeli Mebusu
Hamdi Başak

REİS — Takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

4. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Petrol kanun lâyihası ve Geçici Komisyon raporu (1/735)*

REİS — Petrol kanunu lâyihasının tümü üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) — Grupumuz adına takdimen söz istiyorum.

REİS — Buyurun.

C. H. P. MECLİS GRUPU ADINA FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) — Muhterem arkadaşlar, mevzuumuz petrol kanunu lâyihasıdır. Başbakan, mevzuu dağıtıp lâyihayı çevreli-

yen sahanın dışına çıkardığı için kendilerine ancak mevzu dâhilinde kalarak lüzumlu olan cevapları vermeye çalıştık. Son konuşmaları üzerine Yüksek Mecliste ekseriyet kalmadığı için kendisiyle üzerinde durduğu mâzinin etraflı bir hesaplaşmasını yapamadık. Gıyabında bu muhasebeyi yapmanın faydası yoktur. Ve gıyabında böyle bir muhasebe ile uğraşıp petrol kanununun tetkikine hasredilmesi iktiza eden saatleri işgale lüzum görmüyorum. Ciddi mevzu üzerine gelmeyi tercih ediyorum, arkadaşlar. (Bravo sesleri).

REİS — Arif Hikmet Pamukoğlu.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Giresun)

— Muhterem arkadaşlar, kendi kendimize maalesef lâyıkiveçhile işletmek imkânından mahrum bulunduğumuz toprakaltı servetlerimizden birinin işletilmesi hususunda ileriye doğru atılmış bir adım olmak itibariyle Petrol kanunu tasarısını memnuniyetle karşılamak yerinde olur. Çünkü henüz ziraat memleketi olmakla beraber, zirai sahada deneme devrinde bulunmamız itibariyle, teksifi ziraat usullerine henüz başlayamamak zarureti karşısında, topyekûn kalkılabilmemiz için hiç şüphe yok ki yeraltı servetlerimizin işletilmesi zaruridir. Gerek hazarda, gerekse seferde kara, deniz ve havada, teshin, tenvir ve tahrik edici kuvvet olması itibariyle Birinci Cihan Harbine kadar iktisadi kıymeti haiz bulunan petrol ve müştakkatı bu sahada ikinci mevkii işgal eyliyen İngiltere'nin, Birinci Cihan harbinden sonra şimdiki Başvekili Çörçil başta olmak üzere Lord Amiral ile birlikte müzakere konusu olmuş, bu iş şirketler elinden toplanarak Devlet elinde daha ziyade siyasi bir vasıta haline getirilmiştir. Bugün İngiltere'nin son zamanlarda kontrol ettiği kumpanya da hesaba katılacak olursa, (Shell ve Dutsh Royal) kumpanyaları Holânda ve dolayısıyla İngiltere, biraz sonra tâbiyet bahsinde arz edeceğim de Amerika nüfuzu altında bulunmaktadır.

Petrolün kara, deniz ve havadaki bu üstün iktisadi vasfı yanında bilhassa Birinci Cihan Harbinden sonra siyasi vasfı da ihraz etmesi, dolayısıyla askerî sahada gittikçe kıymetlendiği aşikâr bir hakikattir.

Burada şunu da arz edeyim ki; petrolün, deniz, hava ve karadaki bu vasıflarından maada, dünkü beş buçuk saatlik boş münakaşalardan beliren bir vasfı da memleketin iki partisnin, şu seçim arifesinde, siyasi ihtiraslarının alevlenmesine yarıyan iptidai bir madde olusudur.

Muhterem arkadaşlar, işin ehemmiyetine biraen şimdiye kadar sarfedilen bütün cehdü gayretlere rağmen bu mühim yeraltı servetinden lâyıkiveçhile istifade edemediğimiz aşikâr bir hakikattir. Binaenaleyh, ufak tefek hatalar mevcuttur diye aleyhimize çıkacak küçük hesapları bir tarafa bırakarak her şeyden evvel memlekete menfaat sağlaması yüzde yüz

müsellem olan böyle hayırlı bir işe mâni olmak elbette vazifemizdir. Yalnız bu, böyle olmakla beraber muhalefetin itirazı ve matbuatta neşredilen hususatin da hakikaten memleketin hayrına bir hisse taşımakta olduğuna işaret etmek viedanî bir vazifedir. Nitekim 136 ncı maddenin tayyî buna açık bir misaldir. Ben burada bu hususlar üzerinde duracak değilim. Sayın İşletmeler Bakanı şu petrol tasarısının memleketimize ne gibi bir fayda sağlayacağını, hukuki yönden, yani kanunun metninde derpiş edilen ahkâm, açık bir şekilde belirtmemiştir.

Tasarıyı tetkik ettim, cehlîmi itiraf edeyim, kesin bir şey anlıyamadım. Burada öyle cümleler var ki, vergiler, Devlet hakları ve hisseleri ile (yani 109 ncü madde ile şimdi üzerinde duracağım 69 ncü maddede) çok müphem şeyler tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Burada, şirkete % 27,5 her türlü vergiden muaf olarak hasılatı gayrisâfi üzerinden bir tükenme payı tanınmıştır. Sondaj masrafları, istihsal masrafları da sıralanmış bir vaziyettedir. Biz bunun kuyu başında % 12,5'ünü alıyoruz. Bu on iki buçuğa dış dokunur bir şeyler ilâve edilecek midir?

İşte şimdi numaralarını zikrettiğim iki maddede bu hususlar hakikaten açık bir fikir vermemektedir.

Bakan arkadaşımızdan rica ediyorum, kuyu başında yüzde on iki buçuk hakkında iki maddede ile memleketimize düşecek hissenin santimine kadar tutarı ne ise lütfen bu kürsüden açık olarak bildirsinler. Eğer sadece % 12,5 la kalacaksa o zaman serdedeceğimiz mütalâa elbette başka türlü olacaktır. Ben, bu nokta üzerinde daha fazla duracak değilim. Dediğim gibi işin esash, püf noktası, bir defa bu hayırlı teşebbüse bir an evvel girişmek ve onun tahakkukunu sağlamaktır. Ben burada arkadaşlarımızın temas etmedikleri bir mevzu üzerinde durmak istiyorum.

Aziz arkadaşarım, aşağı yukarı her devlette olduğu gibi, maalesef bizim memleketimizde de dikenli bir hukuk mevzuu vardır. Şirketlerin tâbiyet bahsi. Tâbiyet bahsi diyorum, çünkü biliyorsunuz, 1929 dan itibaren tâbiyet sıfatı çok şükür mâziye karışmıştır. Ama şirketler siyasi haklardan ve aile hukukundan faydalana-

myacağı için, bilhassa siyasi haklar mevzuubahis olmadığı için, şirketlerin vatandaşlığı mevzuubahis olamayacağı için ben de ister istemez tâbiyet diye ifade ettim. Benim endişelerim, bilhassa bu nokta üzerindedir. 6 ncı maddeye göre: Türk ve ecnebi mevzuata göre hükmi şahsiyet aranmaktadır. Güzel. Dünyadaki hükmi şahsiyetlerin tâbiyetine esas olan kıstasları göz önüne alırsak meselenin ehemmiyeti sanırım ki bir kat daha tebarüz ettirilmiş olur.

1. Şeriklerin tâbiyeti, binbir mahzurla malâmal olduğu için bugün ekseriyet tarafından reddedilmiştir.

2. Hisse senetlerinin tedavüle konulduğu ve sık sık değiştiği ve ilgili memlekete istenilen zararı iras edebilme memûl olduğu için yine pek az devlet tarafından tatbik edilen sistemdir.

Üçüncü sistem muamele merkezi sistemidir. Muamele merkezi de her nasılsa bizim ahdi mevzuatımızda yer almıştır. Ahdi mevzuatımızda yer alan muamele merkezi, beynelmilel bir dil olmak itibariyle fransızca siége d'exploitation'dur. Şimdi devletler hususi rukuku esasına göre meseleyi göz önüne alırsak belirecek mahzur büyük olabilir. Sistemimiz, ahdi sistemimiz, devletler hukuku esas olarak muamele merkezi olduğuna ve muamele merkezi de malesef memleketimizde yanlış anlaşıldığına göre yarın başımıza birçok büyük ihtilâflar açabilir. Yani Türk mahkemesinin ve Türk kanunlarının salâhiyetleri bertaraf edilebilir. İtiraz hakkımız da mesmu olmaz. Beynelmilel sahada muamele merkezinden anlaşılan mâna şudur: Bir şirketin teknik muamelelerinin yapıldığı mahal; ezcümle fabrikadır. Şimdi mevzuubahis olan tasarısı petrol tasarısıdır, petrolü çıkarmak elbette teknik işlerin görüleceği merkez kıstası olamaz. Binaenaleyh teknik işlerin görüleceği, yapılacağı mahal yani merkez olsa olsa bu tasarıya göre ancak rafineri tesisatıdır; tasfiyehanelerdir. Tasfiyehanelerin petrol tasarısı metinleri içerisinde ecnebi şirketlerce memleketimizde tesis edileceğine ait hiçbir hüküm yoktur. Bu itibarla öteden beri ahdi mevzuatımız ve devletler hukuku esasımız olarak şimdi izahına çalıştığım prensipler meskût geçilecek olursa - yetkili Bakan bu müzakerelerde şimdi arz edeceğim hususu sarahaten zabıtlara geçirmeyecek olursa - hiç şüphe yoktur ki kaza hakkımız, yarın millî mahkemelerimize müracaat redde-

dilmekle beraber, ben nikbinlikle hareket ederek bu müracaatların kabul edildiğini bir an için farz etsem dahi beynelmilel kaza teşkilâtına gidildiği zaman, hak kazanamayacağımıza yüzde yüz kaaniyim. Çünkü arz ettiğim gibi sistemimiz, muamele merkezi sistemi olduğuna göre, rafineri tesisatı olmadığından, şirketin muamele merkezi esası memleketimizde mevzuubahis olamaz. Bu durumda, bir ecnebi şirket istediği gibi hareket serbestisini haiz olacaktır. Belki petrolü işletmeyecektir. Belki ham olarak çıkaracaktır. Eğer biz yüzde 12,5 la kifayet edecek miyiz?.. Biliyorum! Bakan çıkıp belki diyecek ki yüzde 30 - 40 kadar gelir nispetinde vergi alacağız! Ben de diyeceğim ki yüzde 27,5 tükenme, yüzde 12,5 kuyu başındaki gayrisâfi hissemizle beraber yüzde 40 eder. Zaten yüzde 60 personel ve işletme masrafıdır ve ardi arası gelmiyen bâzı müteferrik masraflar da var!. Bu durumda % 60 belki bu masrafları da karşılamaz. Karşılamadığının en bâriz delili de ihtimal dahi olsa, şirketin hareket serbestisini teminen tasarıda, zarar mevzuubahis olduğu zaman, bu zararların on seneye kadar aksedeceği hükmüdür. Şirket elinden geldiği kadar masrafları çok göstermeye ve bu suretle fazla kazanmaya çalışacaktır. Bu işi yapanlar aşağı yukarı bir asırdır petrol sahasında ihtisas sahibidirler. Bilerek bir hüküm koymuşlardır. Elbette onların vaz'ında bir sebep, bir hikmet mevcuttur. Binaenaleyh bu noktaların, her hangi bir ihtimal karşısında memlekete zarar vermemesini teminen, muamele merkezinin memleketimizde şimdiye kadar yanlış tatbik edilmesini de nazarı itibara alarak, bu tasarıya sarih bir hüküm ilâve edilmelidir. Bu da ahdi ve kanuni mevzuatımız mucibince ecnebi şirketlerin memleketimizde gördükleri işlerden dolayı; malî, hukuki ve cezai hükümlerimizin tatbikından ibarettir.

Niçin bunu arz ediyoruz; hâdiseler geçmiş tir arkadaşlar, 1917 senesinde, biliyorsunuz Meksika bir kalkınma devrine başladı ve 1917 den 1929 senesine kadar İngiltere, Amerika, Fransa ile boğuştu, durdu. Hükümetler ıskat edildi. Nihayet iş millî mahkemelere, ondan sonra da beynelmilel kazaya intikal etti. Meksika iki delil ortaya sürdü :

1. Mülkiyet hakkını tanzim hâkimiyet icabıdır!.

2. Hâkimiyet meselesidir; vergi hususunda işlerine müdahaleyi tanımam.

Dâvayı kazandı, ama 12 senede müddetle. Bu şiddetli mücadele siyasi sahada olduğu kadar iktisadi sahada da belirdi. Bu gibi fırtınalardan memleketimizi korumak için tanzim edilmiş, getirilmiş bu tasarıya bu noksanlığı tamamlıyacak hüküm koymayı bilhassa rica ederim.

Kaldı ki, bu da, yani muamele merkezi de tatbikatta kâfi gelmemiştir. Bundan sonra sosyal şirket merkezi esası kabul edilmiştir. Birinci Cihan Harbinde müstakillen çalıştıkları zaman, Alman şirketi halinde çalıştıkları halde ise Fransız olarak muameleye tâbi tutulan Almanların durumu Fransa için bir felâket oldu. Harb olmadan evvel aldıkları malları ihraç suretiyle Fransızların harb gücünü ihlâl ettiler ve neticede Fransız mağlubiyetine sebep oldular. Bu mahzurları bertaraf etmek için bu tasarının bu şirketleri, ahdi mevzuatımızda olduğu gibi, Türkiye'deki faaliyetleri bakımından hukuki, cezai ve malî hükümlerimize tâbi tutması icabeder. Kanun tasarısı bu noktaya bir parça dokunmuş ama bir noktada işi ele almış, diğer hususları meskût geçmiştir. Nitekim, tasarı, anonim ve sermayesi eshama bölünmüş şirketler hakkındaki 1330 tarihli Kanunun 12 nci maddesi mucibince, eenebi şirketlerin arz ettiğim altı kıstasa göre, merkezleri haricte ise memleketimizdeki faaliyetlerini, ancak şubelerinin yahut ajanslarının tescili şartına tâbi tutmuştur. Fakat şu nokta unutulmuştur: Bu 12 nci maddenin yanında bir de 15 nci madde vardır. Bu 15 nci madde diyor ki, esas muamelelerini Türkiye ile yapan eenebi anonim ve sermayesi eshama münkasem şirketler, kanunun meriyet tarihinden itibaren üç ay zarfında Türk Anonim Şirketi haline tahavvül edeceklerdir, etmezlerse idarehaneleri seddedilir. Ama denecektir ki, bu kanunun hükmü o zamanlara aittir. Yok arkadaşlar! Farzediniz ki, yeni bir şirket kurulacaktır. Kurulmuş olan bu şirket Türkiye'de petrol işletmek maksadiyle kurulmuş ise bu hükümden vâreste kalamıyacaktır. Bu takdirde iki sınıf şirket belirmiş olacak ve farklı muamelelere tâbi bulunacaktır. Bu durum karşısında öteden beri en ziyade mazharı müsaade millet muamelesi tamamiyle otomatikman harekete geçer. Ha-

rekete geçince biz ne oluruz? Petrol dâvasında iktisadi himaye; iktisadi yayılma ve emniyet esasları güdülen devlet siyasetinin temelleridir. Bu itibarla; ihtilâfların zuhuru kuvvetle memûldür.

İşte bu esaslar içinde kanunumuzda ve ahdi mevzuatımızda yer almıştır. Ahdi mevzuata bir iki misal vereyim; İngiltere ile akdettiğimiz 1930 Ticaret ve seyrisefain mukavelenamesine bağlı bir protokol vardır. Başlıca muamelelerini Türkiyede temerküz ettirmek üzere faaliyette bulunan şirketler Türk tâbiyetini iktisabetmek zorundadırlar. Bu tedbir kapitülasyonların 1535 ten 1924 senesine gelinceye kadar bütün sahalarda zincirlerini dizginlerini kırmak ve bir daha onların yeniden yurdumuza yerleşmesine meydan verdirmemek için alınmıştır.

İkincisi, Romanya ile akdettiğimiz 11 Haziran 1929 tarihli ikamet, ticaret ve seyrisefain mukavelenamesinin 8 nci maddesi hükmüdür. Ahdi mevzuatımızdan olduğu için zikrediyorum. Bu da aynı esaslı tedbiri derpiş etmektedir. Bu noktayı tasarıda bugünkü şekilde bırakırsak netice nereye varır? Bu şimdiden pek kestirilemez. Temenni etmem ama - süttten ağzı yananın yogurdu üfliyerek içmesi âdettir - bu yüzden ihtilâfların doğması muhakkak gibidir. Bilhassa kizim gibi bir memleket için.. Bunun için bakınız arkadaşlar, sene 1866 Amerika'da Standart Oyl Kompani Nev Jersey'de kuruluyor. Gayet basit, ehemmiyetsiz bir meblâğ ile. Sene 1911 oluyor. Siyasi sahada, iktisadi sahada öyle bir gelişmeye sahip oluyor ki Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti bu şirketin, sermayesindeki kudretine ve onun siyasi sahadaki neticesine bilhassa tröst teşkiline tahammül edemez duruma giriyor.

Amerika'da Yüksek Mahkeme derhal bir kararlar, 1911 de, tröstü feshediyor. Biz bu kanunla tröst, kartel kelimelerini kullanmıyoruz. Ama buna müsait hükümler birkaç madde içine sıkıştırılmıştır; nitekim sermayenin % 95 ine malik bir Devlet yahut şirket üzerinde nüfuz sahibi bir Devlet petrol işletemez gibi hükümlerden bahsettikten sonra, tasarı, şirketlerin muayyen sahalarda birleşerek tek bir şirket muamelesine tâbi olacağını kabul ediyor. Kanaatimce, bu teşebbüsler şirketlerin değil, doğrudan doğruya devletlerin elindedir. Şu, zikrettiğim durum esasen bizi rahatsız edebilir, Amerika bile tröstün

feshine kararını verdikten sonra mesele bizim için daha büyük bir önem taşır sanırım. Standard Oil kampanyası 1911 de bu fesih kararı verildikten sonra 25 adedi sahih kumpanya, 26 adedi sahih büyük şirket, kolları ve şubeleri olarak yayılıp ayrılıyor ve bugüne kadar Holding şeklinde faaliyette bulunuyor. Bizim gibi bir memlekette bu konuda daha hassas olmak gerekir. Gerçi bu iki memleketle dostuz, beraberiz, mukadderat birliği yaptık, ama, bu tasarı yalnız İngiltere ve Amerika için değil, bütün ecnebi devletler içindir. Bundan dolayıdır ki her şeyden evvel göz önünde tutacağımız husus, istikbaldir! Tasavvur buyurunuz, çok rica ederim, 1535 yılında Osmanlı İmparatorluğu itilânın şahikasında, hükümdarlar hükümdarı İrakeyn seferinde muzafferdir, Fransız hükümdarı kendisini kurtarmak için, esaretten hürriyete kavuşmak için hükümdarımıza hususi elçi gönderiyor, biat ediyor. Hükümdar, talep üzerine ne olacak Tuna'da bir seyrisefer hakkı vereyim diyor.

Sene 1535! Böylece kapitülasyonların temeli atılıyor, ıstıraba bürünüyoruz. Biliyorsunuz, hâkimiyetimiz, istiklâlimiz var mı idi, arkadaşlar? Yaşlı olan arkadaşlarımız bilirler, İstanbul'da hâkimiyetimiz, istiklâlimiz var mı idi? Mahkemelerin yetkisine kadar müdahale edilmemiş mi idi? Her sahada 1924 de kadar, elimiz, kolumuz bağlanmamış mı idi?

Her hangi bir kimse suç işlediği zaman ecnebi bir konsolosa gider, ben sizin tebanızım, beni listenize alın dedi mi, hakikaten Türk mahkemelerinin salâhiyeti otomatikman düşerdi ve bir komisyon huzuruna getirilir, orada muhakeme edilir takdir edersiniz ki neticede beraet ederdi. Ağzımız yandığı için şimdi bunları unutmamak mecburiyetindeyiz. Onun için buna ait eksiklikleri bu acıklı duruma fırsat verecek hükümleri elbette hassasiyetle ayıklayıp, hüsnüniyetle iş birliği yaparak, bertaraf etmek mecburiyetindeyiz.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Müsterih olun.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Devamla) — Müsaade buyurun sayın öğretmen, bunu da hukukçular mütalâa buyursun, zatiâliniz bırakınız. Çünkü bu âmâli erbaa, cem, tarh, zarp, taksim değildir!

REİS — Arif Hikmet Dey, devam edin efendim.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Devamla) — Bu itibarla arkadaşlar, bu mevzuda hassasiyetle duruyorum.

Tekrar ediyorum, şirketlerin tâbiyet bahsi şimdiye kadar bizim memleketimizde maalesef lâyiki ile işlenmemiş bir konudur. İşlenmemiş bir konu olduğu içindir ki, hazırlanmış olan bu tasarıda ilgili Bakan ve diğer arkadaşlarımız fırsat bulamıyarak bu noktaları belki de gözden kaçırmışlardır. Sadece bunun için arz ediyorum.

Bir de tasarıda, 12 nci maddede şöyle bir hüküm var arkadaşlar : Bu maddenin son fıkrasında deniliyor ki : «İcra Vekilleri Heyeti kararı ile bu maddeye istisna tanınabilir.» Yani biraz evvel zikrettiğim, üzerinde hassasiyetle durduğum nokta pek kaale alınmıyor. Bu madde hükmünde sayılı şartları haiz değilse, yani şirketin mühim nispette şu kadar hissesine sahipse veya şirket üzerinde nüfuzu varsa bu takdirde Devletle bir imtiyaz verilemez; ama Hükümet isterse ecnebi Devletlere bir istisna yapabilir.

İstisna zaten kaidei umumiyenin mezarıdır. Onu yaptıktan sonra, yukarıki hükümleri zikretmenin ne mânası kalır? Kaldı ki, Hükümeti böyle bir salâhiyetle teşhiz etmeye de bugünkü Anayasa mevzuatımız katiyen müsaade etmez. Çok iyi biliyoruz ki, Anayasamızın 26 nci maddesi mucibince bu gibi imtiyazları vermek ancak ve ancak Büyük Millet Meclisinin salâhiyeti dâhilindedir. Çünkü 26 nci madde diyor ki, şu, şu işleri Büyük Millet Meclisi kendisi yapar. Bunlar arasında imtiyazlar da vardır. Binaenaleyh Anayasaya aykırı olan bu hükmün de elbette kanundan çıkarılması zaruridir. Hükümetin bunu nasıl buraya dercedebildiğini, acele olmasına rağmen, bir türlü anlıyamadım. Yine 12 nci maddenin bu hükmü; İcra Vekilleri Heyetinin kararına karşı, yani İcra Vekilleri Heyetinin ecnebi bir Devlete imtiyaz tanıma kararına karşı, ne adli ve ne de idari kazava müracaat hakkı yoktur. Arkadaşlar biz bu garip zihniyetin ıstırabını çekiyoruz. Hâlâ da bunun ıstırabını çektiğimiz içindir ki, dün petrol münakaşası mevzuubahis olacak iken bununla ilgili olmayan seçim propagandalarını tam beş buçuk saat dinledik. Böyle bir şey as-

la mevzuubahis olamaz. Bu hakkı Türk vatandaşına tanımazsın tutar ecnebilere tanırısın. Hangi devirde yaşıyoruz arkadaşlar? Bilhassa Demokrat Parti Hükümetinin böyle bir hükmü şu tasarı içine sokması beni hakikaten teessüre sevketti. Tekrar ediyorum, hüsnüniyetle, zaten suiniyet hatıra gelmez, çünkü bu takdirde buna sebep olanlar ergeç yüce divanda hesap verirler; bu dâva ne şahıs ne de parti dâvasıdır bu dâva memleket dâvasıdır. Bu itibarla her vatandaş bu dâva üzerindeki hislerini açıkça zikretmelidir. Bu hükmün evlâbittarik kalkması lâzımdır. Hükümete sorarım; Yırcalı avukattır, hukukçudur, avukat mıdır bilmem, onun takdirini, kendisine bırakıyorum. Şurada bir başlıca insan hak ve hürriyetlerine mütaallik 1950 de Avrupa Konseyinde idari ve hukuki komisyonda yalnız başıma müzakerelerine iştirak ettiğim bir murakabe var, Meclise takdim edilmiştir. Onu şimdi okurken heyecanlandım; çünkü 3 sene evvel teklif ettiğim halde bir türlü kanuniyet kesbedemiyen bir kanun teklifimi bir tek maddesiyle sağlıyor. Hükümet âzaları bu tasarinın altına imza koyarken nasıl oluyor da bunun farkına varmadan ona aykırı hükümleri muhtevi bu tasarıyı yüksek huzurunuzda sunuyorlar!

Arkadaşlar, bu anlaşılır iş değildir. Ben bu işin içinden çıkamadım; bilmiyorum kendileri nasıl çıkacaklardır? O halde bu mübâyenetlerin, Anayasaya aykırılıkların, hukukun umumi esaslarına taban tabana zıt oluşların ama % 99,9 değil, % 100 aykırı düşen hükümlerin ayıklanması zaruridir.

Madde 45, bu maddede, arkadaşlar, bir hüküm var. Zannediyorum ki, bir za'fı telifdir. Çünkü, dikkatle okudum, okudum anlıyamadım. Bakan izah ederlerse memnun olurum.

Deniyor ki, (İkinci fıkrasında) : (İşletmeye açık bir sahanın tadili, kısmen veya tamamen kapatılması, İcra Vekilleri Heyeti kararıyle kâbildir.)

Ve hemen arkasından ilâve ediliyor : (Bu karar, müktesep hakları ihlâl etmez.)

İşletmeye açmaktan maksat, hakikaten petrol ihracı ise müktesep hak zaten mevcuttur.

Yok, böyle değilse, henüz işletmeye açılmı ş ise o halde işletmeye açma tâbirinin mânası, mazmunu nedir? Ne ise onu buraya ilâve etmek zannedirim ki, yerinde olur.

Bir küçük noktaya daha müsaadenizle temas edeceğim. 65 nci madde mucibince işletme ruhsatnamesinin müsaadesi 50 senedir. Nâçiz kanaatimce bu müddet, çoktur. Çünkü, külfetler nemetlerle elbette tevazun halinde bulunmalıdır.

Yine 89 neu madde mucibince petrol hakkı sahibi, arama ruhsatnamesini bir ay evvelden, diğer petrol haklarını üç ay evvelden Petrol Dairesine haber vermek şartıyla terkedebilir.

Arama ruhsatnamesi için bir ay müddete itirazım yok. Fakat Hükümet tasarısı, bizi elli senelik bir külfet altına soktuktan sonra, alâkahun işine elvermediği, yahut menfaatine ufak tehlike iras etmek ihtimali mevzuubahis olduğu zaman üç ay evvel haber vermek şartını koyuyor. Burada nispet tevazünlüğü vardır. Bu müddeti 25 seneye indirelim. Ayrıca müsaade buyursunlar; şu hükmü de buraya ilâve edelim : 25 sene sonra imtiyaz tecdit edilebilir. Niçin 50 sene olarak önceden bu hakkı bahşedelim? Bahşedeceksek bir aylık müddeti, üç aylık müddeti birkaç sene diye ifade edelim. Muazzam bir işe giriliyor, tasfiyesi de kolay değildir. Bu bakımdan, naçiz kanaatimce tashihi icabeder.

Şimdi Sayın Bakandan rica edeceğim : Türkiye'nin elde edeceği faydalar şunlardır, sözüne geçmeden evvel benim anladığıma göre 69 neu maddenin 2 nei fıkrası sarahati ihtiva etmiyor. Birtakım ekivok cümleler, «Devlet hissesi, kuyudan alınan hisse, noksan alınan hisse Devlet hissesinden mahsup edilir.» gibi ibareler var....

Arkadaşlar, bir kere şu «Hissenden mahsup» ibaresi Türkçe değildir.

ENCÜMEN ADINA HALÛK ŞAMAN (Bursa) — O madde yanlıştır ,değişecektir.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Devamla) — Çok güzel, tashih olunmalı.

«Devlet hissesi aynen alınan 0/012,5, petrol den alınan hisse ile beraber de Devlet hakkından tarh edilir.» Deniliyor. O halde muayyen Devlet hakkı yoktur. Devlet hakkına ait 109 neu maddede «Normal vergi» tâbiri var. Bu normal vergiden bir şey anlıyamadım. Normal vergi tâbirinin tasarıya derci memleketimizde anormal vergi var gibi bir mânayı tazammun ediyor. Ben ibare itibariyle doğru görmedim. Bunun da tashihi rica ediyorum. Devletin his-

sesi vergilerdir, bir de ayrı olarak petroldür. % 12,5 nispetinde, iyi; bunun altında deniyor ki; Devlet hissesinden mahsup yapılır. O halde Devlet hissesi sarahaten nedir? Vekilden rica ediyorum, gelsin buradan % 12,5 gayrisâfiden şu, vergilerden şu kadar, Türkiye için şu kadar, şirketler için şu kadar olacaktır diye tek rakamla kesin izahat versinler.

Bir de 118 nci maddede çok aykırı bir hüküm vardır. Bu maddede deniyor ki 5583 ve 6204 sayılı kanunlarla, Türk Parasının Kıymetinin Korunması hakkındaki 13 sayılı Karar, bunların tadilleri ve - bilhassa nazarı dikkati celbederim - bunların yerine hâkim olacak kanunların hükümleri; şirketler hakkında tatbik edilemez. Yani bu Meclis bir hafta sonra kendi kendini feshediyor, bundan sonra gelecek Meclislerin de bu mevzua ait olarak koyacakları hükümler, bu şirketler hakkında tatbik edilemez denilmek isteniyor.

Arkadaşlar, bırakalım Türkiye'yi, ilim tarafsızdır, sahipsizdir. Bu tezi Hükümet nasıl kabul etmiş, nasıl Büyük Millet Meclisine sunmuştur? Doğrusunu söyleyeyim, anlamak imkânı yok! Çünkü Hükümet çok iyi bilir ve bilmelidir ki Büyük Millet Meclisleri milletin mümessili olmak itibarıyla müsavi hak ve salâhiyetlere sahiptirler. Bir evvelki Meclis, İkinci Meclise emir veremez. Verirse hukuk ve salâhiyet bakımından, yetki bakımından ona üstün demektir. Böyle bir zihniyeti şu Meclis içerisinde kabul edecek tek arkadaşın mevcut olmadığını kaanım. Bu itibarladır ki bu hüküm külliyen tasarıdan çıkmalıdır. Eğer çıkmazsa, şimdiden Hükümete arz edeyim ki, bu, öyle bir pürüzlü nokta olur ki, yalnız millî sahada kalmaz, beynelmîlî sahada dahi bilmem nereye kadar gider. Bunu ifade etmeyi, bu kürsüden millî bir viedan boreu sayarım. Hükümet, bunu tezekkür etmelidir. Şayet tensip buyurlarsa tashih etsinler.

Bir noktaya daha temas edecektim, şimdi buna lüzum görmüyorum. Alelâcele böyle bir kanunu yürürlüğe koymak, bir an evvel (yalnız petrolde değil) memleketin refahını sağlayacak olan bu işle beraber bütün yeraltı servetlerimizin işletilmelerine imkân vermek ve bunun elbette yüzde yüz tahakkukunu temenni edip sağlamak milletvekili olarak, Hükümet olarak, vatandaş olarak boynumuzun boreudur.

Bu memleketin sathı refah getirmez. Hele bugünkü iptidai deneme devrinde, ne kadar mü-kemmel olursa olsun 20 bin traktörün 40 bine çıkması ile harika yaratıldığına kimse inandırılmaz. Dün beş buçuk saat dinlediğimiz nutkun rejim bakımından zerre kadar kıymeti yoktur. Bunun mahiyetini de biliyoruz. Bunlardan sarfınazar ediyorum.

Mâruzatım, tenkid değildir. Bu nokta üzerinde hassasiyetle duruyorum. Mâruzatım, sadece kendi sahamla ilgili olduğu için bu mevzudaki düşüncelerimi bildirmekten ibarettir. Bunun böyle anlaşılmasını rica ediyorum.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Arkadaşlar, ben maddelere temas etmiyeceğim, günkü henüz maddelere girilecek hale gelmemiştir. Aynı zamanda umumi olarak bu kanun hakkında bir görüşme yapmaktayız, benim kanaatim bu kanunun, Türkiye için, Türk milleti için çok lâzım ve müzakeresi bir dakika dahi tehhüre tahammülü olmayan bir kanundur.

Arkadaşlar, her şeyimiz motörize olmuştur, ordumuz, ziraatımız, nakliyatımız. Hattâ köylerde dahi arabalarımız, hayvanlarımız kalmamıştır. Yarın bir harb olursa acaba kâfi benzini Amerika bize gönderebilecek mi? Göndermezse bizim halimiz ne olacak diye düşünmekteydim. Şimdi bu kanun, gelmiştir. Derhal çıkarılması ve eğer noksanları varsa memleketin menfaatine, zararlı hükümler mevcutsa onları bu Meclis bu kanundan çıkarmak ve memleketin menfaatine uygun bir hale koymaya hiç şüphe yoktur ki, salâhiyetlidir.

Arkadaşlar, 1933 senesinden beri Devletin, petrol için sarfetmiş olduğu meblâğı dün burada Başbakan söylediği gibi, 120 milyon liradır. Ne çıktı acaba, ne yaptılar acaba? Soruyorum ben? Bizim Adana'da İncirlik İstasyonunda Alihocahı mevkiinde on seneden beri, on beş seneden beri çalışmakta ve her sene 10 milyon lira harcama almak suretiyle çalışan elemanlar, ne yaptılar acaba? Eğer dikkat etmisseniz, za-bitları okursanız görürsünüz, Halk Partili arkadaşlara Sinan Tekelioğlu her sene tekrar etmiş, Maden Tetkik Arama için neler söylediğimi okuyunuz. 120 milyon lira toprağa atılmıştır. Bizim İncirlik mevkiinde su yoktur. Orada çalışanların yanına gittim, hiç olmazsa su çıkarın da millet için dedim. On sene çalıştılar, o zamanın Reiscumhuru her sene,

trenle gelir petrol çıktımı diye bakardı, top-
rak bile çıkmıyordu Binaenaleyh arkadaşlar;
şimdi petrol çıkarmıyalım, elimizdeki nizam-
nameye göre bu Devlet işidir, bunu Devlet çı-
karsın diyorlar.

Devlet ne çıkarır? İşte çıkan 1933 ten beri.
Daha 333 sene, 533 sene geçse yine Devletin,
Türk Devletin petrol çıkarmasına imkân
olamayacaktır.

Madencilik o kadar zordur ki, bilhassa pet-
roleculuk, o kadar zor bir iştir ki, işte Fransa.
Fransa petrol çıkarmayı taahhüt etmiş fakat
çıkaramamıştır. Arzu ettiği neticenin elde edi-
lemeyeceğini anlayınca Amerikan şirketine arzı
iftikar etmiş ve onlara bu işi vermeyi kararlaştır-
mıştır. Acaba Fransız Devleti kadar bizim
elemanımız var mı? Paramız var mı? O çıkara-
mazsa biz nasıl çıkarırız bilemem?

Sonra arkadaşlar, masal değil, başımızdan
geçmiş bir hâdiseyi anlatmak isterim. Fethiye'-
de kaymakamdım, Madenci Cemal da orada ma-
den memuru idi. Orada bir Alman şirketi vardı.
O şirketin Adam Simit isminde bir direktörü
vard. Türkiye'de maden olduğunu haber al-
mış, bir milyonerdi? O bana dedi ki: Buraya ge-
lerek bu madeni çıkarmak, bu suretle hem Tür-
kiye'ye hem de Almanya'ya hizmet etmek iste-
dim, İstanbul'a geldim, İstanbul'da bana de-
diler ki, Türk Devletiyle bir şirket kurmazsan
sana bu işi vermezler. Düşündüm, hakikaten
yeni istiklâlini kazanmış bir millet kıskanç olur.
Bir şirket kurdum, bana maayyen şahıslar gös-
terdiler, ben o muayyen şahısların reislerine
ayda bin lira, âzalarına 300 er lira verdim, her
nereye başvurumsa iş yapamadım. Tesisat
bana 1,5 milyon liraya mal oldu, fakat ben de
iflâs ettim dedi. Madenci Cemal bunun yakın
şahididir, işi bıraktı ve gitti.

Yine Muğla Mebusu arkadaşlarım yakînen
bilirler, Fethiye'nin Köcek maden işletmeleri de
yine öyle oldu, tesisatın hepsi hebaen mensura
gitti. Halk Partisi İktidarda kaldıkça buraya
Türkiye'ye bir daha ecnebi sermaye gelmez de-
niliyordu. Şimdi görüyoruz ki tam bize el uzat-
mışlardır, hayat membalarımızı canlanacaklar-
dır. Bu defa bunları korkutmak ve bu suretle
bu işe teşebbüs etmemelerini temin etmek isti-
yorlar. Hayır arkadaşlar, bu teşebbüsleri ku-
rutmak isteyen teşebbüslere meydan vermiyece-

ğiz. Türk Milleti bunda da muvaffak olacaktır,
kendi reyi ile buraya getirdiği iktidarı daima
destekliyecektir, çünkü onun hiçbir kötü niyeti
ve icraatı yoktur.

Kanunda tashih veya tadil edilecek bâzı hü-
kümeler olabilir, bunu tashih ve tâdil edecek
yegâne kuvvet de Büyük Millet Meclisidir. Mil-
letini seven ve onun için köle gibi çalışan bu
Meclis hiçbir zaman bu milleti imtiyazlar al-
tında ezdirmez ve bu acıları tekrar tatmamak
için kanunu milletin menfaatlerine uygun olarak
taknin eder. Ben de içinde bulunduğum uzun za-
man ıstırabını çektiğim halde bağdaşmadığım
Halk Partisine çok târiz etmek isterim. Fakat
burada o iş için müzakere açılmış değildir. Biz
şimdi yalnız ve yalnız Petrol kanununun müza-
keresi için açılmış bir görüşmede olduğumuz
için Halk Partisine el atmak istemem. Fakat
bıraksınlar artık, rica ederim. Fuzuli müdaha-
lelerle işi bozmıyalım. Ecneblerin itimadını tek-
rar selbetmiyelim. Halk Partisi zamanındaki
itimatsızlığı tekrar yaratırsak halimiz nice olur.
Etrafımız demir bir çenber içindedir. Bir harb
için petrol bu elzem bir maddedir. Biz hiç istih-
sal yapamadığımız halde 130 milyon lira har-
cadık. Gelecekler belki milyarlar toprağa dük-
cekler. Acaba çıkaracaklar mı burası da ma-
lûm değil. Tabiidir ki onlara bir avantaj sağla-
mak lâzımdır. Gelsinler, o menfaat kapılarını
bize açsınlar. Ve bizi de yarına hazırlamış bir
vaziyette bulundursunlar bu kanunu getirdi-
ğinden dolayı Hükümete, çok teşekkür ederim.
Millet için hayırlı olmuştur. Bir dakika dahi
bunun tehiri caiz değildir. Çünkü memleketin
mukadderatı buna bağlıdır.

REİS — Efendim, kifayet takriri mevcuttur.
Fakat evvelâ İşletmeler Vekiline Hükümet ola-
rak söz vereceğim.

NUSRET KIRIŞCIOĞLU (Çanakkale) —
İsterse..

REİS — Rica ederim Nusret Bey, tabii, is-
terse.. Ve ondan sonra isterse komisyona, mü-
taakiben de sırada bulunan Server Somuncuoğ-
lu'na son sözü vereceğim, ondan sonra kifayet
takririni oyunuza arz edeceğim.

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRCALI
(Bakhesir) — Sayın arkadaşlarım, yalnız bir
nokta üzerinde gayet kısa olarak mâruzatta bu-
lunacağım. Arif Hikmet Pamukoğlu arkadaşımı-
zın gayet iyi niyetle ve kanunun daha mükemmel

çıkması için dermeyan ettiği mütalâalardan dolayı kendisine bilhassa müteşekkirimiz. Mühim bir kısmı maddelere taallük eden bu mütalâaları sırası geldiği zaman komisyonunuz, icabederse bendeniz de ayrıca cevaplandıracağım.

Yalnız, umumi mütalâaları meyanında Petrol Kanununu bilhassa ele alarak bir nevi imtiyaz gibi mütalâa etmesi hususundaki düşüncelerini derhal cevaplandırmak zaruretini duymaktayım.

Arkadaşlar, Petrol Kanunu lâyihamız Yüksek Heyetinize sevkedilmek suretiyle ve böyle bir lâyihanın kanunlaşmasıyla memleketimizde petrol arama ve işletmesi bakımından hassasiyetimiz imtiyaz mefhumunu tamamen nehyeder mahiyettedir. Bu bizaatihi iki taraflı anlaşmalara dayanmaktadır ve imtiyaz fikrini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü şimdiye kadar bütün dünyada iki türlü sistem takibedilmektedir. Birisi; imtiyaz sistemi, yani her hangi bir şirketin veya şahsın müracaatı üzerine Devletle, petrol üzerinde bir anlaşma ve bir imtiyaz mukavelesi yapmak. İkincisi; bilhassa Birinci Büyük Harbden beri, bütün milletlerin ve devletlerin bir imtiyaz mukavelesinin mahzurlarını göz önünde tutarak böyle bir kanunla petrol arama ve işletme hakkının ana prensiplerini tesbit ederek memleketin mevzuatı içinde müsaadeye tâbi tutmaktır. Biz yeni petrol siyasetimizle beraber, böyle bir kanunu, yüksek tasviplerinize iktiran ettirdikten sonra tatbik mevkiine koyacağız. Fakat bu arada derhal şunu ilâve edeyim ki burada bir imtiyaz meselesi asla mevzuubahis değildir.

Burada sadece petrolün bulunduğu sahalarda üzerinde petrolü işletme bakımından gelecek her hangi bir şirkete, bir hakkı müktesep, tanımaktır. Yani başkasının aynı sahaya gelerek petrol aramasına karşı, bir başkasının müdahalesine karşı himaye etmektedir. Çünkü, imtiyaz, demek karşılıklı tesbit edilen şartların hiçbir şekilde değişmeyeceği mânasını ifade eden bir sözleşmedir. Bizim kanunumuzun bütün maddelerine, gerek bugün, gerek yarın, mutlak olarak tasarruf etmek salâhiyetini haiz bulunuyoruz. Elbette ki, biz, bu kanunu şu şekli ile hazırlarken bu şartların memleketimize celbedeceğimiz petrol şirketleri için cazip olduğuna memleketimizin menfaatine de uygun olduğuna inanıyoruz. Bu suretle tanınan haklar hükümetlerin ve meclislerin mânevi teminatındadır. Ama bunun öte-

sinde bu kanun bizim her hangi bir sahadaki imtiyaz mahiyetinde salâhiyetlerimizi takyidetmemektedir. Bu, doğrudan doğruya milletin millet meclislerinin ve hükümetlerin hukuki rejimimizin himayesinde bulunacaktır. Halbuki onu bir imtiyaz mukavelesi mahiyetinde mütalâa ederek bu geçmişteki veya bâzı memleketlerdeki birtakım imtiyaz mukavelelerinin bilâhara doğurmuş olduğu neticelerle mukayese etmek doğru olmaz. Meseleyi böyle yanlış bir mebdeden hareket ederek ele alırlarsa elbette böyle neticelere varacaklardır. Memleketimizdeki mahkemelerimizin salâhiyeti bakımından yine hiçbir tahdit, yoktur. Gelen şirketler, hattâ 1330 Teşrinisani tarihli kanunun hükümleri içinde bulunmayanlar bile, yani sermayeleri hisselerle münkasem şirketler bile o hükümlere bâzı istisnalarla tâbi tutulmuş bulunmaktadır. Tasarımızda bu sarahat mevcuttur. Binaenaleyh tâbiyet bakımından veya şahsiyetleri bakımından bugün mevcut olan mevzuatımıza petrol şirketleri de tamamen tâbi olacaklardır. Zaten bugün, gerek şirketler ve gerekse şahısların şahsiyetleri bakımından hukuku hususiyeyi düvel kaideleri gibi ikamet mukaveleleri de aynı hükümleri ihtiva etmektedir. Kendileri, bu işi benden daha iyi bilirler. Bu bakımdan endişe mevzuubahis değildir. Bu husus mahkemelerimizin doğrudan doğruya salâhiyeti dâhilindedir.

İkinci kısmı, vergi bakımından ifade ettiler. Bir defa bu kanuna göre ihtilâf mevcut olduğu takdirde son merci, Şûrayı Devlettir. Binaenaleyh bu kanundan çıkacak ihtilâflardan dolayı her hangi bir şekilde başka bir mercie müracaat imkânı yoktur. Son merci olarak Şûrayı Devlet bulunmaktadır. Gerek başka memleketlerdeki tatbikat, Lâhey Divanının kararları, Birleşmiş Milletler kararları bu gibi tasarrufları tamamen o memleket ve devletlerin kendi iç meseleleri olduğunu kabul etmekte ve son mercinin kendi kanunlarına göre tanınmış olan merciler olduğunu kabul etmektedir. Biz de kanun tasarımızda son mercii, Şûrayı Devlet olduğunu zikretmiş bulunuyoruz.

Vergi ve resimler bakımından ise, yine kanunumuzun sarîh hükümlerine, 95 nci maddesine göre, sarahaten vergilerden doğacak ihtilâfların bizim vergi usul kanunlarımızın hükümleri içinde bulunduğu da ayrıca zikredilmiştir.

Bu itibarla ne adli salâhiyet, ne idari ve malî kaza bakımlarından memleketimiz, tamamen teminat altında bulunmaktadır. Endişeye mâhâ yoktur. Mâruzatım şimdilik bu kadardır.

REİS — Komisyon Sözcüsü;

MUVAKKAT ENCÜMEN SÖZCÜSÜ EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Efendim, dünkü müzakereler sırasında Halk Partisi adına konuşan Cemal Reşit arkadaşımıza Hükümet cevaplarını bildirmişti. Onun için benzeniz, encümenin iştirak ettiği bu cevapları yeniden tekrarlamaya ve vaktinizi israf etmeye lüzum görmüyorum. Arif Hikmet Pamukoğlu arkadaşımızın bâzı suallerine Yırcalı arkadaşımız Hükümet adına kısmen cevap verdiler. Bendeniz de teknik ve malî hususlara ait kısmına, bize sarahaten izah etsinler buydukları için, kısaca cevap vermek isterim.

Petrol kanunu lâyihasını tetkik eden arkadaşlarımız görmüş olacaklardır ki, lâyiha petrol işlerimizi müsaade, arama, işletme devrelerine ve bunları takiben belge şeklinde kullanılabilir petrol hakları devresine ayırmaktadır.

Müsaade devresinde, inhisarı tazammun etmemek şartıyla, memleketin muhtelif petrol bölgelerinde jeolojik istikşaf yapmak üzere müracaat sahiplerine bir vesika verilecektir. Jeolojik istikşafın nelerden ibaret olacağı üçüncü maddede tarif edilmiştir. Bu devre, malî bakımdan hiçbir hükmü ihtiva etmemektedir. Alman müsaade üzerine petrol hakkı sahibi, memleketin jeolojik bünyesini tetkik etmekte ve arama devresi için hazırlıklar yapmaktadır. Bunu takiben arama devresi başlamaktadır. Arama devresinde artık arama, bir inhisarı tazammun eden vaziyet almaktadır. Yani bir petrol hakkı sahibi her hangi bir bölgenin arama sahası içinde arama hakkını iktisabederse o sahada başka bir kimse arama hakkı iktisabedemeyecektir. Burada malî hükümler harekete geçmiye başlamaktadır. Tasarıda da tetkik buyurulacağı gibi, arama hakkı sahiplerinden, bir Devlet hakkı alınmaktadır. Devlet hakkı, komisyon tasarısının 56 nci maddesinde gösterilmiştir. Bu madde gereğince arama hakkına sahip olanlar, bir Devlet hakkı ödemekle mükelleftir. Maddede bu hak, arama sahasında hektar başına yılda şu miktardır, diye yazılmıştır.

Birinci ve ikinci yıllarda hektar başına 50, 3 - 4 ncü yılda 100, 5 - 6 ncü yılda 150, 7 - 8 ncü yıllarda 200, 9 - 10 ncü yıllarda 250, 10 ncü yıldan sonraki yıllar için ise yılda 300 kuruştur.

Yalnız, burada tasarının hususiyetlerinden biri olarak ve arayıcıyı petrol aramaya teşvik maksadı ile, bu Devlet hakkının % 80 ini yapılan masraflara mahsubetmeyi kabul etmekteyiz.

Hulâsa, arama için Devlete, bu Devlet haklarından % 20 si kalmakta ve % 80 i ise arama masraflarına tahsis edilebilmektedir.

Tedvin edilen hüküm gayet yerindedir ve arama devresinde petrol hakkı sahibine yaptığı masrafların bir kısmının Devlet hakkı ile mahsup imkânını sağlamaktadır. Bu suretle bir taraftan Devlet hakkını tahakkuk ettirecek, diğer taraftan da aramayı hızlandırmaya çalışarak petrolü bir an evvel meydana çıkarmak mümkün olacaktır.

Tasarıyı tetkik buyuran arkadaşlarımız göreceklerdir ki, kurduğumuz petrol dairesi gelirlerinin bir kısmını Devlet hakkının bakıya % 20 leri teşkil etmekte ve bir kısmı dairesinin masraflarını karşılamaya tahsis olunmaktadır.

Bundan sonra işimiz, işletme safhasına giriyor. İşletme safhasında Devlet hakkı, yine devam etmektedir. Burada da 69 ncü maddeyi tetkik buyuran arkadaşlarımız görmüş olacaklardır. Devlet hakları; hektar başına alınan miktar artırılmak suretiyle işletme devresinde de devam ettirilmektedir. Birinci yıl için 3 lira, ikinci yıl için 4 lira, üçüncü yıl için 5 lira, dördüncü yıl için 6 lira, beş ve mütaakıp her yıl için 8 lira olarak hektar başına Devlet hakkı alıyoruz.

SADRİ MAKSUDİ ARSAL (Ankara) — İşletmeyi söylemediniz.

MUVAKKAT ENCÜMEN M. M. EKREM ALİCAN (Devamla) — Bu miktarlar hektar başına alacağımız miktarlardır ve rakamları tesbit ederken dünyada tatbik olunan kanunları tetkik ettik. Bize en uygun rakamlar olarak bunları maddede tesbit etmiş bulunduk.

Şimdi, işletme devresinde bir de elde olunan ham petrol üzerinden alınan Devlet hissesi mevcuttur. Bâzı neşriyat dolayısıyla bâzı arkadaşlarımızın zihinlerinde hâsıl olan teredd-

dütləri izale etmek için şu hususu bir daha tekarlamakta faide mülâhaza ediyorum.

Arkadaşlar, Devlet hissesi, hiçbir suretle kâr ve zararla ilgili olmıyan, munhasıran istihsal edilen ham petrol üzerinden % 12,5 nispetinde alınan bir miktardır. Şirket, ister kâr etsin, ister zarar etsin mutlaka bu % 12,5 Devlet hissesini ödiyecektir.

Yalnız, Arif Hikmet Pamukoğlu arkadaşımızın temas etmek istediği ikinci fıkra hükmü, buraya yanlış geçirilmiştir. Bir matbaa hatası olmuştur. Bu bakımdan, özür dileriz.

Bu hükümden maksut olan gaye, Devlet hissesi ile Devlet hakkı arasında bir mahsup muamelesini yapmayı temin etmekten ibarettir.

Yani, işletme biraz evvel arz ettiğim hektar başına ödiyeceği Devlet hakkıyla istihsal ettiği ham petrolden ödiyeceği Devlet hissesi arasında bir mahsup muamelesi yapacaktır. Tabiiyle işletmenin ilk devrelerinde muhtemeldir ki, Devlet hissesi, az olacaktır. Bu sırada asgari hadler olarak tesbit ettiğimiz Devlet haklarını ödeme vaziyetiyle karşı karşıya kalacaktır. Ama işletme, ekonomik hale girdiği gün Devlet hissesi, Devlet haklarından fazla olacaktır. O zaman Devlet hakları, hisseden mahsubedilmiş olacaktır. Yani her ikisini birden ödemeyecektir. İkinci fıkradaki hüküm, bunu ifade etmektedir. Zaman olacak Devlet hakkı alacağız. Yine zaman olacak Devlet hissesi alacağız. Çünkü ilk işletmeye geçtiği zaman petrol işletmelerinin tabiiyle istihsal ettikleri ham petrol miktarı fazla olamayacağı için burada tesbit edilen Devlet hakkı miktarları, ham petrole nazaran fazla olacaktır. O zaman Devlet hakkı alacağız. İşletme, gittikçe rantabl şekle gireceği için o zaman da istihsal edilen ham petrol fazla olacak, bunun üzerinden hesapladığımız Devlet hissesi Devlet hakkından fazla olacağı için bu hisseyi alacağız.

Şu hususu arz etmek isterim; bu mâruzatımın sonunda Devlet hakkı olarak tesbit edilen rakamlar, asgari rakamlar olmuş olmaktadır. Bu rakamlar, mutlaka ödenecektir. İsterse petrol istihsal etsin, isterse etmesin.

Vergilendirme meselesine gelelim : Arif Hikmet Pamukoğlu arkadaşımız, Devlet hissesi ile vergilendirme arasındaki münasebeti, iyice tesbit edememiş olacaktırlar zannediyorum.

Vergilendirmede; tasarının bu bahse ait 95.nci maddesi evvelâ şu hükmü ihtiva etmektedir.

Bu kısım hükümleri mahfuz kalmak şartıyla Vergi Resim ve Harc kanunları ile Vergi Usul kanunlarının hükümleri her petrol hakkı sahibine tatbik olunur. Şu halde bir defa memleketin vergi politikası bakımından mevcut hükümler, bu bahis hükümleri mahfuz olmak şartıyla petrol hakkı sahiplerine de tatbik olunacaktır. Umumi hükmümüz budur, ilk maddemizdir. Bu bahisteki hükümler, nelerdir? Bu bahiste vergilere mütaallik maddemiz 109 ncu maddedir. İlk vergi normal vergidir. Onu takibeden bir munzam vergi alıyoruz. Normal vergi, metni okumak lütfunda bulunan arkadaşlarımız görecektir, petrol hakkı sahibi, her vergilendirme dönemi için gelirleri ve kazançları üzerinden vergilere tâbidir.

Bu vergilerden ilk; sâfi gelir üzerinden, yürürlükte olan kanunlar veya bunların tadilatı veya bunların yerine kaim olacak kanunlarla alınacak miktarla;

Vergilerine mahsuben tevkif yoluyla hissedarlar namına gelirleri üzerinden ödenmesi gereken miktarın; mecmuuna tekabül eden bir normal vergidir.

Yani bugünkü mevzuata göre alınması gereken Gelir ve Kurumlar vergilerini bir defa ödiyeceklerdir.

Bu bakımdan diğer mükelleflerimizle aralarında hiçbir fark mevcut değildir.

İkincişi; petrol müstahsıllarına konulacak bir sürtaks mahiyetindeki munzam vergidir. Bu da muayyen şartlar tekevvün ettiği takdirde, petrol hakkı sahiplerinin ayrıca ödiyecekleri bir vergidir. Buradaki şartlar da şudur; «Petrol ameliyatına tahsis ettiği sermayesinin ve kârlarını sermaye hesabına almak suretiyle yaptığı sermaye ilâvelerini itfa ettikten sonra, gelir veya kazançları üzerinden, sâfi gelirin % 50 sinden, kendisi tarafından dönem için devlete ödenmiş veya ödenecek normal vergi, diğer vasıtasız vergiler, harclar, Devlet hakları ve Devlet hisseleri çıktıktan sonra kalan kısım kadar bir munzam vergi.» Dikkat buyurulacak olursa munzam vergi biraz istisnai mahiyettedir. Kendisi büyük kazançlı vaziyete geçtikten sonra Munzam Vergi ödiyecektir. Vergilendirme meseleleri bundan ibarettir.

ZEYYAT MANDALINCI (Muğla) — Bir sualım var, müsaade ederseniz.

REİS — Müsade buyurun efendim.

ENCÜMEN MAZBATA MUHARRİRİ EK-REM ALİCAN (Devamla) — Şimdi burada arkadaşlarımızın bilhassa üzerinde durduğu ve indirimler maddesinde geçen «Tükenme payı» n-dan bir nebze bahsetmek isterim. Dün Sayın Sıtkı Yırcalı, tükenme payı hakkında izahat vermişlerdi. Bendeniz de kısaca arz edeceğim :

Tükenme payı, petrol işletmeciliğine has bir nevi amortismandan başka birşey değildir. Bir petrol sahası, aranıyor. Aranırken muazzam masraflar yınıyor. Zaman oluyor ki, bütün masraflar orada bırakılıp başka sahalara geçiliyor. Bütün bu masrafları karşılamak üzere tabiatıyla petrol işletmeleri kendilerine has bir amortisman sistemi kurmak mecburiyetinde kalmakta ve tükenme payı adı altında gayrisâfi hasıllardan her yıl indirimler yapmaktadır. Biz bu nispeti, iki esasa göre tesbit etmiş durumdayız. Birisi; maliyet esasına müsteniden tükenme payı, diğeri de nispi esasa müsteniden tükenme payıdır. Petrol hakkı sahipleri bunlardan her hangi birini tercih etmekte muhtardırlar. Hangisi kendisi için daha avantajlı ise gayrisâfi hasıllardan, onu indirecektir. Nispet esasına göre tesbit ettiğimiz % 27,5 nispeti, gayrisâfi hasıllardan Devlet hissesi tenzil edildikten sonra kalan rakama tatbik olunacaktır.

Yani; bunu da hesaplayacak olursak, gayrisâfi hasılâtın % 24,06 sıdır. Bunu her yılın gayrisâfi hasılâtından tükenme payı adıyla tenzil etmek hakkına sahip bulunmaktadır. Tükenme payları mevzuunda transferlere ait kısmı ehemmiyetle tetkik buyuracak olursanız, tükenme paylarının dışarıya transfer edilmesine müsaade edilmediği görülecektir. Bunlar nevema Türkiye'de petrol sanayiine plâse edilecek fonlar olarak birikmektedir. Bu itibarla bu çeşit tükenme paylarını yine petrol işlerine tahsis vaziyeti hâsıl olacaktır. Esasen tasarımı dikkatle tetkika tâbi tutan geçici komisyon bu husus üzerinde bilhassa durmuştur.

Pamukoğlu arkadaşımız, bir de 118 nci madde üzerinde durmuşlardır. 118 nci madde; Türk Parasını Koruma Kanunu ile, Yabancı Sermayeyi Tesvik kanunlarının, bu kanunda tesbit edilen hükümler dışındaki hükümlerinin, petrol mevzuunda da tatbik edileceğini âmir bir mad-

dedir. Biz bu itibarla kendilerinin tereddütlerinin nereden doğduğunu anlıyamadık ve en-cümen olarak böyle bir tereddüde sebep olacak bir hükmün mevcut bulunmadığına kaniiz.

45 nci madde, Türkiye'nin petrol bölgelerine ayrılması meselesi bahis mevzuudur. İcra Vekilleri Heyeti, bu kanunun çıkmasını mütaakıp Türkiye'yi muhtelif petrol bölgelerine ayıracaktır.

İcra Vekilleri Heyeti, bu bölgelerden, istediklerini millî ihtiyata ayırmak üzere kapalı tutacak, istediklerini de petrol aramasına açık bulunduracaktır. Petrol aramasına açık bulundurduğu sahaları kapatmak, kapalı sahaları açmak hakkı da tabiatıyla yine İcra Vekilleri Heyetine tanınmış bulunmaktadır. Yalnız bu arada daha evvel petrol aramalarına açılmış sahalarda petrol hakkı almış olanlar mevcut ise, onların hakkı müktesepelerini muhafaza etmek için maddeye 3 ncu fıkraya konmuştur. 45 nci maddenin esası bundan ibarettir. Geçici Komisyon birinci fıkranın sonuna petrol bölgelerinin 3 milyon hektardan daha aşağı olamayacağını tesbit eden bir hüküm koymuş bulunmaktadır. Bu hükmü koymaktan maksadımızı raporumuzda izah etmiştik. İleri hükümlerde görüleceği üzere; bir petrol hakkı sahibi, bir tek bölgede 8 arama sahasına sahip olabilmektedir. Biz küçük tutulması suretiyle, bölgelerin mahdut petrol sahipleri arasında taksim ve kapatılmasını, önlemek bakımından bir bölgenin asgari 3 milyon hektardan aşağı olamayacağını bir hüküm olarak fıkraya koymuş bulunuyoruz. Bu suretle rekabet imkânları da artırılmış olacaktır.

Mâruzatımı bitirmeden bir noktada da yüksek heyetinizi tenvir etmek isterim. Tasfiye mevzuu, gerek Cemal Reşit arkadaşımız, gerekse diğer arkadaşlarımız tarafından üzerinde ehemmiyetle durulan bir mevzu olarak arz edildi.

Biz bu kanunla, hakikaten, petrol hakkı sahiplerine, tasfiyehane kurmak mecburiyetini koymamış bulunmaktayız. Ama işletmeciler arzu ettikleri takdirde tasfiyehane kurabilmek imkânına sahiptirler. Bunun sebebi, demin de arz ettiğim gibi petrol işlerinin en riskli ve en masraflı safhası arama safhasıdır. Bu arama safhası bitip petrol bulduktan sonra, gerek işletme safhasında, gerekse istihsal edilen ham petrolün rafine edilmesi safhasında talip bul-

mak çok daha kolaydır. Bilhassa rafineri safhasında millî sanayiın de gelişmesi imkânı mevcuttur. Nitekim kurulmakta bulunan Yurt Petrolleri Anonim Ortaklığının da üzerine alacağı vazifelerden biri budur. Bundan başka, petrol işletmeciliğinin en kârlı safhalarından birisi, tasfiyehaneçilikdir. Komisyonumuz düşündü, dünya petrol piyasasında birçok büyük petrol şirketlerinin haricte tasfiyehaneleri mevcuttur. Türkiye'de petrol araması yapacak olan şirket, ya dışarda tasfiyehanesi mevcut olan bir şirkettir, veyahut tasfiyehanesi mevcut olmayan bir şirkettir. Bir şirket, petrol aramaya gelirken elbetteki kanunumuzu tetkik edecektir. Bulduğu petrolü işletmeye geçerken işletme ruhsatnamesi alabilmek için kendisinin bir tasfiyehane kurmak mecburiyetiyle karşılaşacağını düşünecektir. Dışarda tasfiyehaneleri mevcut bir şirket, aramadan sonra işletmeye geçerken tasfiyehane kurmaya mecbur tutulabileceğini düşünerek, aramaya girmeden kaçınabilir. Dışarıda tasfiyehanesi olmayan bir petrol hakkı sahibi de, tasfiyehane kurmaya elverişli olmayan bir petrol istihsalı ile karşılaştığında tasfiyehane kurmak mecburiyetinin kendisine tahmil edeceği külfeti düşünerek yine ihtimal ki mütereddit hareket edebilir.

Şu halde, dedik ki, memleketimizde pekâlâ kendi millî müesseselerimizle kurulması mümkün olan bir sanayi şubesini, mecbur etmek suretiyle bunlara kurdurmaya çalışırsak, petrol arama işlerimiz gecikecek ve petrol arama işlerimizde, dünya petrol şirketlerinin tam bir rekabet halinde çalışmalarını imkânları eksilecektir. Bunun için tasfiyehane kurmak mecburiyetinin tasarıya konulmamasının, memleketin menfaatlerine daha uygun olacağı kanaatine vardık. Ama bizim bu görüşümüz Yüksek Heyetinizin iltifatına mazhar olmazsa elbet o yolda karar alınır.

REİS — Zeyyat Bey; buyurun sorunuz. Kısaca sorunuz.

ZEYYAT MANDALINCI (Muğla) — 130 ncu maddenin 2 nci fıkrası münasebetiyle normal vergiden munzam vergiye geçiş hususundan bahsederken bunun kıstasını açıklamadınız?

REİS — Bu, maddelere taallük etmektedir. Buyurun.

SADRİ MAKSUDİ ARSAL (Ankara) — Suudi Arabistan, Irak, İran'ın devlet hissesi,

bizim alacağımız hissedenden fazla mı yoksa az mı? Eğer az ise bizimki niçin daha az? Hangi memleket, devlet hissesini biz örnek olarak kabul ettik?

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MUHARRİRİ EKREM ALİCAN (Devamla) — Efendim, Devlet hissesi mevzuunda muhtelif memleketlerin kanunlarını gözden geçirdik. Matbuata aksetmiş olduğu ve hile Kanada'daki Devlet hissesi meselesi vardır. Kanada'da % 20-25 e kadar Devlet hissesi olduğundan matbuatta bahsedilmiştir. Bizim yaptığımız tetkikler Kanada'da Devlet hissesinin hiçbir zaman % 16 2/3 ü geçmediğini göstermiştir. Yalnız Kanada da başlangıçta müterakki bir tarife tatbik eilmektedir. % 5 nispetinden başlamak üzere mütaaddit eşelerde bu nispet artmakta; vasatileri hiçbir zaman % 16 2/3 ü geçmemektedir. Hindistan Kanununu tetkik ettik % 10 Devlet hissesi, İsrail Kanununu tetkik ettik yüzde 12,5 Devlet hissesi. Pakistan Kanununu tetkik ettik, yüzde 12,5 Devlet hissesi, Venezuela Kanununu tetkik ettik, yüzde 16 2/3 Devlet hissesi ki, dünyanın Birleşik Amerika'dan sonra en çok petrol istihsal eden memleketidir.

Amerika yüzde 12,5.

Meksika'nın rakamı bendenizde yoktur.

(Devletleştirilmiştir sesleri)

CEMAL RESİT EYÜBOĞLU (Trabzon) — Devletleştirilmiştir.

EKREM ALİCAN (Devamla) — Devletleştirilmiştir.

Almanya yüzde 5. Ayrıca ton başına 4,20 Rayşmark.

SADRİ MAKSUDİ ARSAL (Ankara) — Beni alâkadar eden bilhassa Suudi Arabistan.

EKREM ALİCAN (Devamla) — Suudi Arabistan Aramko ile imtiyaz mukavelesi yapmıştır. Orada yüzde 50 yani. Fifty fifty esasına göre kâr taksim edilmektedir. Devlet hissesi bahis mevzuu değildir. Tükenme payı ve saire çıktıkdan, hattâ Amerika Birleşik Devletlerinde şirketin ödediği vergiler dahi tenzil edildikten sonra kalan sâfi kâr, aralarında yüzde elli esasına göre taksim edilmektedir.

Irak'ın kâr taksimi de avnıdır. İran, mukavelesini feshetmiş vaziyettedir. Son defa bu memlekete bâzı teklifler yapılmıştır. Zannediyorum bu teklifler, Irak veya Suudi Arabistan'da olduğu gibi yüzde elli esasına istinat etmektedir.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) — Arama yapılan veya işletme yapılan saha, hususi şahıslara ait olursa bu arazi istimlak edilmekten başka bir muameleye tâbi tutulacak mı? Kendi arazisinde petrol bulunmasından mütevellit hususlardan dolayı mülk sahiplerinin bir kazancı olacak mıdır?

İkincisi; % 12,5 Devlet hissesi, Gelir Vergisinden tenzil ediliyor mu?

REİS — Birinci soru madde ile alakası olduğu anlaşılıyor. İkinci maddeye cevap burunuz.

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MUHARRİRİ EKREM ALİCAN (Devamla) — % 12,5 Devlet hissesi, indirimlere dâhildir. Sâfi kârı hesap ederken matrahdan indirecektir.

Matrahdan % 12,5 Devlet hissesini, tükenme payını, umumi masrafları, tenzil edecek bakiye kalan kârdan evvelâ normal, sonra munzam vergi ödenecektir. Yani % 12,5 gayrisâfi vâridat meyanına dâhildir.

REİS — Server Somuncuoğlu buyurun.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinob) — Muhterem arkadaşlar, Grupumuz adına bu kanun tasarısı üzerinde görüşlerimizi Muhterem Meclise arz eden Cemal Reşit Eyüboğlu'ndan sonra bendeniz, Heyeti Umumiyesi üzerinde söz almayıcaaktım.

Meclisimizde jestleri ve büyük belâgatı ile lirik bir hatip olarak tanınan Burhanettin Onat'ın şahsını ilgilendiren ifadesi olmasa idi, hakikaten çıkip konuşmayıcaaktım.

Sayın arkadaşlar, filhakika Onat arkadaşımız benim kanunun takdimen ve müstacelen görüşülmesi teklifini kabul etmeyiniz, yolundaki tecamü kendisine göre iki ayrı mânaya aldı. Bunlardan birisi ile demek istemişim ki, başımızdan büyük işlere kalkışmayın;

İkincisi de; ne olursa olsun, demokrat iktidarın zamanında şu petrol kanunu, çıkmasın.

Bu izahlar muhterem huzurunuzda yapılmış olması itibarıyla kısaca cevaplandırmak istiyorum. Birincisini, ele alacağım ne Hükümette, nede iktidar partisinde yer almış olan hiçbir arkadaşın ve toptan hiçbirinin memleket meselelerini ele almayıcaacak derecede kabiliyetsiz olduklarını, doğrudan doğruya ifade eden yahut uzaktan, yakından imada bulunan hiçbir söz sarfetmedim. Bizzat kendisini ve

Yüksek Meclisi işhat ederim. Fakat arkadaşımın içine bir vehim düşmüşse, bunu buradan ifade etmek zaruretini hissetmiş ise, bu hastalığı icadeden ben olmadığım için, mesuliyetinin de bana müteveccih olmaması gerekir. Özür dileyerek arz edeyim ki, böyle bir vehme düşen arkadaşımı, doktor olmasına rağmen, tedavi etmek isterdim; ama ne yapalım ki ilâcın reçetesi, bende yok.

İkinci olarak, ne olursa olsun demokrat iktidar bu kanunu çıkarmasın, demek istemişim. Bu Mecliste, ekseriyete sahip olan iktidar, tatbikatla da sâbittir ki, dilediği kanunları her zaman çıkarmaktadır, (Soldan: Dünyanın her yerinde böyledir) evet dünyanın her yerinde böyledir, ve çıkarabilmektedir. Bu hakikati bile bile bir kanunun çıkmasına mâni olmak emeliyle söz söylemek, bir bedahete karşı gelmek demek olur. Eğer arkadaşım lütfeder de bu kadar izansız olmadığımı kabul ederlerse, memnun olurum.

Sonra, arkadaşlar, eğer arkadaşım bunu demekle burada bir parlamento taktiğine saptığımı, bir obstrüksiyon yaptığımı söylemek istemişse; arkadaşlar dün hakikaten buna şahit olduk. Ama bunu ben yapmadım. Petrol kanunu ile, zirai kredilerin, çimento sanayiinin Kore kararının ve hattâ eskiden kendilerinin de içinde buldukları meclislerin meşruiyeti arasındaki münasebetleri tetkik ederek Meclise arz vesilesiyle zannediyorum ki, Sayın Başbakan yaptılar. Obstrüksiyon hakkındaki ithamı dahi kabul edemeyeceğim. Bendeniz, sadece bu kanun ehemmiyetli bir kanun olduğu için tetkike fırsat verilmesini ricadan başka bir şey ifade etmedim. Bizzat Burhanettin Onat arkadaşımız, kürsüye geldiklerinde, kanunun tümü üzerinde konuşacaklarını söyledikleri halde, yalnız muhalefet neşriyatından şikâyet ederek yine kendi misalleriyle bu kanunun tümü üzerinde yeter derecede tenevvür etmediği misalini vermekle benim görüşümü kabul etmiş oldular. Bunu Muhterem Meclisin önünde ispat ettiler.

Şimdi umumi olarak partimizin Devletçiliğe petrolü nasıl bir devlet meselesi olarak elimize aldığımız mütalâaları ve yapılmış tarifler karşısındaki müdafaamızı ikinci madde geldiği zaman Yüksek Meclise arz etmeye çalışacağım. Ancak Sayın Sinan Tekelioğlu'nun giderayak

kürsüden söylemiş olduğu sözlere, kısaca temas etmek istiyorum.

Yıllarca içimizde kaldıktan sonra ayrılan, yani liberal telâkkiyi kabullendiği için bizi terkeden değil, şu veya bu sebeple partiyi terkettikten sonra liberal olan arkadaşların ifade ettikleri fikir ve mütalâanın ciddiyetine inanamamakta bizi mâzur görmelerini rica ederim.

Şunu da arz edeyim ki, bugün huzuruza bu petrol kanunu gelmişse bu topraklarda petrolün mevcudiyeti münakaşa edilmez bir hakikat olduğunun sabit olmasındandır. Bunu da yıllar ve yıllar yapılmış olan Devlet çalışmalarına ve Türk teknisiyeninin kabiliyet ve tecrübe ve enerjisine borçluyuz. Bu bakımdan ben-deniz, bütün bunları toptan inkâr eden zihniyeti, Türk kadirşinashlığına yakıştıramadığımı Yüksek Meclis Huzurunda tekrar etmek isterim. (Sağdan, alkışlar).

REİS — Yeterlik takrirleri var. Okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Kanunun tümü üzerinde kâfi miktar konuşuldu, kifayetin oya konulmasıyla maddelere geçilmesini arz ve teklif eylerim.

Aydın
Şevki Hasırcı

Yüksek Reisliğe

Petrol kanununun heyeti umumiyesi üzerindeki müzakereler kâfidir.

Lâyihanın maddeleri üzerinde konuşmak isteyen arkadaşlara daha geniş imkân verilmesi için kifayetin reye konulmasını arz ve teklif ederim.

Çanakkale
Nusret Kirişcioğlu

Yüksek Başkanlığa

Müzakere kâfidir. Maddelere geçilmesini arz ve teklif ederim.

Tekirdağ
Zeki Erataman

REİS — Aynı mahiyette olan bu kifayet takrirlerini oyunza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maddelere geçilmesini oyunza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Maddelere geçilmiştir.

Komisyon teklifinde müstaceliyetle görüşül-

mesi istenilmektedir. Kabul edenler... Etmeyenler... Müstacelen görüşülmesi kabul edilmiştir.

Petrol Kanunu

Birinci Kısım Umumi hükümler

Bölüm : 1

Mülkiyet ve maksat

MADDE 1. — Türkiye'deki petrol kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

REİS — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi oyunza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriyetinin petrol kaynaklarının hususi teşebbüs ve yatırımları eliyle süratle, fâsılasız ve verimli bir şekilde geliştirilmesi ve kullanılmasını sağlamaktır.

REİS — Cahid Zamangil.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Sözcüden bir noktanın tenvir edilmesini rica edeceğim.

Bu kanunun aşağıda gelecek maddelerine göre Devletin, hususi teşebbüsle müştereken kurumlar kurabilmesi imkânı vardır.

Bizim bu Raman'ı da devralacak, işletecektir. Takibeden maddede de bu gibi kurumları da kurmak mümkün görülüyor. Maddeye göre :

Devlet, munhasıran hususi teşebbüsle müştereken tesisler kuracaktır. Kurumlar bu birinci madde karşısında hususi teşebbüslerden sayılır mı, bunlar gibi muamele görür mü?..

REİS — Server Somuncu.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinob) — Muhterem arkadaşlar Hükümet tasarısındaki birinci madde ile komisyonun yüksek huzuruza sevk ettiği tasarının ikinci maddesinde, şahsi görüşüme göre, bu kanun tasarısının mihrak noktasını teşkil eden bir prensip bulunmaktadır. Filhaka bu madde, Türkiye'deki petrol kaynaklarının nasıl geliştirileceğini ve nasıl bir hedef takibedileceğini ve bu kanunu yapmaktan maksadın ne olduğunu izah etmektedir.

Bendeniz Sayın İşletmeler Vekilinin 2 Şubat 1954 tarihinde yaptığı beyanatı ve Meclis huzurundaki açıklamaları ile komisyonun gerekçesini ve Hükümetin gerekçesini bir araya koyarak bu meseleyi mütalâa etmek istiyorum.

Şimdi, arkadaşlarım, bu kanun tasarısında-

ki maksadın, iki noktada toplandığı görülüyor. Birincisi Hükümet, Türkiye'deki petrol kaynaklarının süratle geliştirilmesi ve işletilmesini esas olarak ele almıştır. Bu noktada kendisiyle tamamen beraberiz. Hakikaten süratle geliştirmek ve petrol kaynaklarımızdan faydalanmak, lâzımdır. Yalnız ikinci nokta olarak, bunun hususi teşebbüs veya yatırımları eliyle, demek suretiyle kanunun maksadı sadece ve sadece hususi teşebbüs yoluyla Türkiye petrol kaynaklarının geliştirilmesi ve işletilmesi, prensibini ortaya koymuştur.

Kanunun tümü üzerindeki görüşlerimizi arz ederken Muhterem Arkadaşım Eyüpoğlu, Hükümet gerekçesinden bâzı notlar okudular. Tasdi etmezsem benzeniz de tekrar edeceğim.

Burada deniliyor ki : «Devletin ne arayıcı ve işletmeci ve ne de her hangi bir surette petrol hakkının sahibi olarak hususi teşebbüsün karşısına çıkmaması icabetmekte, hususi teşebbüs, Devletle rakip vaziyette çalışmak istememektedir.»

Bu görüşün vehleilûda en tabii neticesi olarak Devletin ve Devletle ortaklık yapacak teşekküllerin petrol mevzuunda saf dışı kalmasıdır. Fakat, komisyon esbabı mucibesini tetkik edecek olursak orada da deniliyor ki : «Devlet tarafından kurulacak kurumların bu saha dışında bırakılmıyacağı hususi teşebbüsün tâbi olduğu imkân ve şartlarla bu çeşit kurumlara çalışma imkân ve müsaadesinin verilmesi ilâzımgeldiği hususu üzerinde bilhassa durulmuştur. Neticede komisyonun tereddütlerini Hükümet tasarısının 122 nci maddesindeki hükümlerin karşıladığı görülerek müzakere mevzuu maddede tadil yapılmasına zaruret hissedilmemiştir.»

Demek oluyor ki; komisyon, sadece hususi teşebbüs eliyle değil, hususi teşebbüs ile Devletin beraber kuracakları kurumların da petrol arama ve işletmesini kabul ettiği halde kanunun ana maksadını taşıyan ikinci madde ki, esas maddedir, içine bunu almamıştır. Şimdi Hükümetten gelen tasarı, birçok noktalardan komisyon tarafından tetkik edilmiş ve esas fikirler tasnif edilerek yanyana söylenmesi icabeden mevzular, cemedilmiş ve hattâ yerleri dahi değiştirilmiştir. Bu kadar titiz davranan komisyonun bu maksadın ifade edilmesinde niçin bu yolu tuttuğunu, benzeniz anlamamaktayım.

Şimdi sayın arkadaşlarım; maddeyi hangi

mânaya anlamalıyız, hangi mânaya idrak etmeliyiz? Bu tasarının maksadı Türkiye petrollerini sadece hususi teşebbüsle işletmek midir, yoksa tasarının maksadı hem hususi teşebbüs hem de Devlet ve hususi teşebbüsün kuracağı ortaklıklarla mı işletmektir?

Sayın Bakanın mütalâasından kanunun 122 nci maddesi delâletiyle ve getirilen Türk petroleri anonim ortaklığının statüsü itibarıyla arz ettiğim ikinci esasın alınmış olduğu görülmektedir. O itibarla bu madde maksadı tâyinde en esaslı bir madde olduğuna göre bu maksada göre değiştirilmelidir.

Arkadaşlarım, bizim programımıza uymadığı için bu tasarıya kırmızı oy verdiğimiz anlatılmak istendi. Fakat memleket menfaati uğruna bir programa bağlanışımız bu kürsüden tenkid edildi. Bendeniz yavaş yavaş bu memlekette programa samimiyetle bağlı partilerin çoğalmasını ve her partinin programlarına noktasına sadık kalması esasının daha çok sayanı müdafaa olduğunu ummaktayım ve böyle bilmekteyim. O itibarla çok partili hayat bu nevi tenkidlerle değil tam aksi istikamette tenkidlerle gelişeceği tabiidir.

Cumhuriyet Halk Partisi son kurultayı petrolü, hususi bir mevzu olarak ele almış. Devlet sektöründe yer aldığını kaydettikten sonra hususi teşebbüsle ortaklık yapabileceğini de caiz görmüştür. Bu noktadaki görüşümüzü açıklamak isteriz.

Her şeyden evvel şunu belirtmek isterim, biraz evvel arz ettiğim gibi Türkiye'de Devlet eliyle petrolün işletilmesini mahkûm edecek sebepler yoktur. Bilâkis Devletin mazideki malî kudretiyle ve teknik eleman bakımından mâruz bulunduğu mahrumiyete göre bugüne kadar aldığı neticeler, hakikaten övünmeye lâyıktır.

İktidarımızın bu memleketin ziraatini inkişaf ettirmek için görülmemiş bir emisyonla kadar giderek Toprak Mahsulleri Ofisini 800 - 850 milyon lira borçlandırmak suretiyle malî imkânlar yarattınız. Ve ancak bu sayededir ki, bu gelir artışında muvaffak olduğunuzu iddia ettiniz.

Görülüyor ki, bir mevzua ehemmiyet vermek, ona malî kaynaklar bulmakla kaabil olur. Eğer Devlet, hakikaten buna benzer bir takım

kararlarla bu işi finanse etmek imkânını bulmuş olsaydı o takdirde alınacak neticeler daha verimli olurdu. Bunu istitraden arz ettikten sonra bugün içinde yaşadığımız şartların ifade ettiği mâna üzerinde durmak istiyorum.

Arkadaşlar; biz petrolü Devlet işletmesin diye katı, sert bir iddianın içinde değiliz. İçinde bulduğumuz şartlar, muhtelif arkadaşlarımız tarafından arz ve izah edildi. Hakikaten süratle bu kaynaklardan faydalanmak, bundan süratle istifade etmek sosyal ve ekonomik şartlarımızın icabıdır. Bu hakikat ortada iken bir prensipi sert ve suplesten mahrum olarak tutmak yerinde olmaz. Bu sebepledir ki, Devletin tek yolla çalışmasının yani başında Devletle hususi teşebbüsle elele vererek petrol işini yürütmek tarafını doğru buluyoruz. hususi teşebbüs derken, elbetteki burada Türk ve yabancı hususi teşebbüs ve sermayesini kastedtiğimiz ortadadır. Petrol gibi bir mevzuu Millî sermaye ile filhal realize etmek ve aramalara sevk etmek mümkün değildir. O halde yabancı sermayeye, yabancı teknik elemanına ve onların bu sahadaki teşebbüslerine ihtiyaç vardır.

Yalnız, Hükümet tasarısında ve komisyon tasarısının esbabı mucibesinde kaydedildiği gibi nazari olarak bugün kanun hem yerli hususi teşebbüse ve hem de yabancı hususi teşebbüse müsavi haklar tanıyor. Bu ise tatbikatta aynı neticeyi vermiyecektir. Netice şu olacaktır; bugün yerli sermayedar yoktur. Sermayeleri ile teşekkül eden şirketlerin yeter derecede memlekette mevcut olduğunu kabul etsek, onların petrol aramaları için teşebbüse girdiğini kabul eylesek bile durum şöyle olacaktır; memleket muhtelif parçalara ayrılmış; arama ve işletmeler yapılacaktır. Yerli ve yabancı müteşebbisler aynı hizada müracaatlar yapacaklardır. Petrol haklarının iktisabında birtakım esaslar kabul edilmiş ve tâlipler arasında, mazide bu yolda yaptığı tecrübelerinde kendisine rüçhan hakkı temin ettiği açıkça ifade edilmiştir.

Şimdi millî müteşebbislerin bu hususta hiç tecrübeleri olmadığına göre, bir arama sahasında yabancı müteşebbislerle karşı karşıya geldiği gün o yeri otomatikman yabancı müteşebbise terketmek vaziyetinde olacaktır. Acaba Hükümet, millî menfaatlerin korunmasını birinci paragrafta istinaden elinde tutarken, millî menfaat bunun yerli bir müteşebbise verilmesini

gerektirmektedir; binaenaleyh bunu size veremem diyebilecek midir? Hayır arkadaşlar. Hükümet birinci paragrafta dayanarak bu tercihi yapamaz. Yaptığı takdirde bu kanunun mânası kalmaz. Yabancı sermayeye itimat telkin edebilmek için kendilerine verilen hakların, yerli müteşebbislere tanınan hakların aynı olması lâzımdır. Bu mahzurdur ki bizi, Devletle hususi teşebbüsün el ele çalışması prensibini müdafaaaya mecbur etmektedir. Şimdi arkadaşlar, bir yabancı müteşebbis bu memlekete gelerek, tek başına müracaat ettiği takdirde arama hakkını alabilecek, petrol bulunduğu takdirde işletme hakkını alabilecek.

O takdirde de yerli hususi teşebbüs el uzatması, onun yardımını istemesi için ortada hiçbir sebep yoktur. Bu bakımdan yerli hususi teşebbüs, yabancı müteşebbisin karşısında ister istemez, saf dışında kalacak. Bunu önleyici tek çare, Devletle hususi teşebbüsün el ele vermesidir. Bu noktada Devlet hissesinin, Yüksek Meclise arz edilen anonim şirket statüsünde olduğu gibi % 51 derecesinde tutulması bizim için mütaassıbane müdafaa edilecek bir esas değildir. Arzedeyim; yabancı hususi teşebbüsle el birliği yaparak kendisine, % 51, bizim olacak başka türlü iş yapamayız, demiyoruz ve böyle bir iddianın hakikaten tatbikatta de yeri olmayacağına kani bulunuyoruz. Beraberce aramayı tasarladığımız sahanın hususiyetleri ve aranan sahanın elemanlara çalışmak için verdiği imkânlarla nazaran yabancı şirketlere pay vermek de kabildir.

Hattâ arkadaşlar, bugünkü kanunun tâyin ettiği % 12,5 hakkı Devlette bırakmak suretiyle bir Devlet ve hususi teşebbüs kurumu yapmak ve bu suretle petrol işletmek de mümkündür. Bu suretle ne olacaktır? Tıpkı diğer madden işletmelerinde olduğu gibi Devlet tasarruf ettiği petrol kaynaklarını ortalığa aynı sermaye olarak verecek. Ben sana sahayı veriyorum. Sen de sermaye, teçhizat ve elemanlarını getir ve bu işleri yavaş yavaş öğrenebilmeleri için Türk müteşebbislerinden bir miktar bunun içine katalım, diyecektir. O halde Devlet, Türk müteşebbisi, yabancı müteşebbisinden müteşekkil bir kurum olacaktır.

Böyle bir kurum behemehal yürür. Yabancı sermayenin karşısına böyle bir teklifle çıktığımız zaman sizinle iş birliği yapmaya elbette ki,

muvafakat eder. Bundan bizim kazancımız, zararımız nedir? Yabancıнын kazancı ve zararı nedir? Bunu hesabetmek lâzımdır.

Böyle bir muhtelif kurumda Devletin sahip olduğu, tasarrufunda bulundurduğu saha petrol arama ve işletmesine tahsis edilecek buna hususi yerli sermaye de katılacak, bu suretle yerli sermayedar yavaş yavaş hem sermayesini artıracak hem de petrol nasıl aranır, işletilir idare edilir, bunu öğrenecek ileride bu memleketin millî sermayesiyle petrol araması yapmak hususunda Devletin yabancı sermayeye ve müteşebbise ihtiyacı kalmadan Türk müteşebbisi hazır olacaktır.

Bir yabancı, istediği kazancı temin ettikten sonra, idarede ve kendisini engelliyen keyfi tasarruflar bulunmadıktan sonra, elini kolunu serbest tutmak suretiyle, işi gereği gibi idarede hak sahibi olduktan sonra yabancı sermayenin bu topraklar üstünde başka hak talebetmesine imkân kalmamaktadır. Devleti dolayısıyla içine alan kurumlarla, petrol işletmesine muvafak olunacağına inanmak lâzımdır.

Şimdi arkadaşlarım, sarih olarak fikrimi arz ettiğimi tahmin ediyorum.

Görülüyor ki, ikinci madde bugünkü ifadeyle sadece yabancı hususi müteşebbis ile petrol kaynaklarımızı işletme neticesini verecek ve yerli teşebbüsün yetiştirilmesine engel olacak ve Devlet elini, Sayın Bakanın tâyin ettiği çerçeve dışına, çekmesini mucip olacaktır. Memleketin menfaatine uygun olarak tanzim ettiğimiz programımıza tetabuk etmediği için kabul etmemekte bizi mazur görmenizi rica ederiz. Sadece hususi teşebbüse bırakacak yerde, Devletle beraber hususi teşebbüsün kuracağı kurumlarla Türkiye'deki petrol kaynaklarının işletileceğini ve geliştirileceğini ifade eden bir maddeyi koyduğumuz takdirde, maalmemnu niye sizlere katılacağımızı ve müspet oy vereceğimizi, kemali samimiyetle arz etmek isterim.

REİS — İşletmeler Vekili.

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRCALI (Balıkesir) — Server Somuncuoğlu arkadaşımızın ikinci madde üzerindeki ifadeleri ve teşhisleri, hakikaten yerindedir. Bu kanunun temel maddelerinden birini, ikinci madde teşkil etmektedir. Bu, Cemal Reşit Eyüboğlu nasıl tefsir ederlerse etsinler, bizim de programımızın ana temellerinden birini teşkil etmektedir.

İkinci madde; bir prensibin ifadesini, beyanını, deklarasyonunu yapıyor. Yani ikinci madde, bundan böyle Türkiye'deki, mülkiyeti Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan petrol kaynaklarının yerli ve yabancı hususi teşebbüs ve onun yatırımlarıyla işletilebileceğini ifade etmektedir. Bütün diğer kanunlarda, daima böyle prensip ifadeleri vardır. Fakat onun yanında da onu takyid eden, halin icaplarına göre istisna teşkil eden hükümleriyle şekillendiren ve birtakım hudutlar tanınmaktadır. İşte bizim bu ana prensibin dışında, 121 nci maddemizin hükümlerine göre, halen Devlet tarafından bulunmuş petrol sahalarının veya şimdiye kadar M. T. A. Enstitüsü tarafından aramalar yapılmış sahaların üzerinde Devletin mutlak bir tercih ve imtiyaz hakkını tanımaktayız. Ve nihayet yine, 121 nci maddenin hükümlerine göre sermayesinin % 51 i Devlete ait olmak üzere ve tamamen hususi hukuk hükümleri içinde hareket edecek bir şirket kurılmaktadır. Bu şirket % 49 hisse ile her türlü hususi teşebbüsün iştiraki bunun başka şirketlerle ortaklık yapması kabul edilmiştir. Server Somuncuoğlu'nun, biraz evvel yerli hususi teşebbüsün bu gibi işlere inisiye etmesi için, aradığı yol da tamamen açık kalmış bulunmaktadır. Kaldı ki; yine 121 nci maddenin son fıkrasının hükümlerine göre Devlet, bu gibi diğer şirketler kurabilecek, bunlarla ortaklık yapmak imkânına sahibolacaktır. Binaenaleyh biz her hangi bir halde yerli ve yabancı şirketler vasıtasıyla mevcut petrollü sahalarımızın her türlü tercih ve imtiyazlı hakkını yine Devlete tanımış olmakla beraber bundan sonraki diğer sahalarda yapacağı araştırmalar veya işletmelerde bütün diğer şirketlerle aynı vecibeler ve aynı haklarla hareket edebilecek ve Devletin de hissedar olabileceği şirketleri kurmak salâhiyet ve imkânını tanımakla bir realiteye uymaktayız. İcabi halde bu yolla millî serveti hattâ icabederse geniş ölçüde Devlet sermayesinin iştirakiyle ayrıca istismar ve istihsal etmek imkânına sahip bulunmaktayız. Kaldı ki bunun dışında yine Devlete tanınmış olan bir hak mucibince bir petrol hakkı sahibi, her hangi bir arama bölgesinde petrolü bulduğu andan itibaren bu sahanın yarısı ayrılarak Devlete kalacaktır. Bu ikinci sahayı, Devlet istediği şartlarla vermiye salâhiyetli olduğu gibi aynı

zamanda artırma yolu ile de ihale edebilecek-
tir. Şu halde bunların ileriye sürdüğü birtakım şartları daha iyi şekilde tetkik edebilecek ve mahzurlarını gördüğü hususlarda hattâ ecnebi şirketlere nazaran bâzı avantajlı şartlar teklif edebilecek, biraz evvel ifade ettikleri gibi diğer maden sahalarında olduğu gibi % 12,5 dan başka hususi birtakım menfaatler ileri sürebilecek kimselere de bu artırma yoluyla bunları vermek imkânına da bu sahalar üzerinde Devlet, hak sahibi olmuş bulunacaktır.

Bütün bu hususlarda her hangi bir tereddüde mahal yoktur. Fakat şunu tekrar etmek isteriz ki bu kanunun asıl maksadı, bugüne kadar yerli teşebbüsün bu sahaya Devlet iştirakiyle de olsa en küçük iltifatta bulunmadığını göz önünde tutacak olursak mümkün olduğu kadar fazla ecnebi sermaye, ecnebi teşebbüs ve tekniğinin de büyük malî imkânlarıyla gelip arama yapmasının ve işletmesinin zeminini hazırlamak maksadını gütmekteyiz. Bu realiteleri de olduğu gibi kabul etmek mecburiyetindediriz. Onun için bu kanunda yerli veya yabancı veya Devlet olarak her hangi bir kimseye kanunda sarîh olarak gösterilen hükümler dışında hususi, farklı bir muamele yapılması tamamen önlenmiştir ve kanunun kasdı, budur. Başka türlü hareket etmek bizatihi kanunun koyduğu bir binanın temelini yıkıcı bir madde koymak gibi bir şeydir. Fikrimi iazh için arz ediyorum, hususi teşebbüslerin müspet netice vermesini şimdiden önlemiş gibi bir hale düşmüş oluruz. Bu bakımdan bu maddenin aynen kabulünü bilhassa rica ederim.

REİS — Cahid Zamangil.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Sayın Bakan, sistem itirazına sistem noktasından cevap verdiler. Bu, kendilerinin tabii haklarıdır.

Buyuruyorlar ki; bu kanundaki hedefimiz, yerli ve yabancı hususi teşebbüsler marifetiyle petrol kaynaklarımızı işletmektir; bu hedef partimizin görüşüne uygundur. Bu hususi teşebbüs tâbirinin incelenmeye muhtaç noktalarını görüyorum.

Sayın Bakanın buyurdıkları hedefi bu kanun, ne derece temin ediyor? Yoksa asıl hedef, buyurdıklarından başka istikametlere mi teveccüh etmiştir? Bu noktaları belirtmek istiyorum.

İkinci maddeyi, dördüncü maddenin ışığı altında mütalâa etmek yerinde olur. Yabancı veya Türk şirketi olsun, bu gibi müesseseler, Devlete müracaat ettikleri zaman, muayyen şartlar bakımından bir imtihan geçireceklerdir. Bu şartlar arasında müracaat sahibinin ehliyetine karine olacak evvelki petrol faaliyetleri nazara alınır. Bir diğer fıkra ile de bu işlerdeki tecrübesi nazara alınır. Bu imtihana kimler kirecek, kimler düşecektir, kimler muvaffak olacaktır? Fiilen vukubulacak şudur ki, Türk müesseseleri düşecek, yabancı şirketler muvaffak olacaklardır. Bu kanunun ifade edilen hedefinin hayatta kalacak kısmı budur. Sayın Bakan ise, umumi surette, hususi teşebbüs yolu ile işletmek hedefinden bahsediyor.

Arkadaşlar, Türk hususi teşebbüsü, bu iş için sermaye bulsa dahi, bu kanunun dördüncü maddesi muvacesinde imtihanında, geçemiyecektir, muvaffak olamayacaktır. Çünkü bir Türk hususi teşebbüsü, bir yabancı ile karşı karşıya geldiği zaman, yabancıya tecrübe ve ehliyeti faik olacaktır. Bizim bu yolda her hangi bir ehliyetimiz mevcut olmayacağından Türk hususi teşebbüslerinin tek başına bu nevi teşebbüslere girmesi mümkün değildir. Dördüncü madde, bu bakımdan, Türk hususi teşebbüsü için bir giyotin olacaktır. Bunu çıkardık; şimdi denilebilir ki, haklı olarak, bu biraz nazardır, çünkü Türk hususi teşebbüsü birkaç yüz milyonluk lira sermaye ile kurulsa bile, ehliyet bakımından yabancı ile birleşmesi lâzımdır. Onun tek başına çalışacak olduğunu derpiş etmemek lâzımdır. O halde Türk hususi teşebbüsünün yabancı ile ortaklık yaptığını düşünelim. Yabancı ile ortaklık yapmak demek; yabancı ile Türk'ün birleşerek bir Türk şirketini kurması demektir. Türk Kanunlarına tâbi bir Türk şirketi içine yabancıya girmesi demektir. Girer mi? Tek başına yabancı olarak Türkiye'ye gelip çalışmak imkânları mevcutken daha çok büyük meseleleri ihtiva eden Türk kanunlarına göre kurulmuş Türk şirketi içinde çalışmaya iltifat eder mi? Etmez. Yabancı olarak gelmesinde Türkiye'nin ticaret, ikamet mukaveleleri ve saire gibi mukavelelerinde munzam himayeler mevcuttur. Bu vaziyet karşısında Türk anonim şirketi haline gelerek Türklerle iş birliği yapmasının onun hesabına geleceğini zannetmem. Bunlar iş bir-

liği yapmıyacaktırlar. Tek başlarına Türkiye'ye gelip çalışmasına imkân veren kapı açık bulunduğu müddetçe iş birliğine yanaşmıyacaktır. Bunu teyiden, Sayın Bakanın ifadesinden alarak arz edeyim; dediler ki, «Yabancı sermaye Türk sermayesiyle ortaklık yapmaya hiçbir iltifatta bulunmamıştır.» 4 neü madde Türk teşebbüsünü petrol sahasından uzaklaştırmaktadır. Aynı madde tek başına yabancıların iş yapmasını mümkün kıldığından, bunların Türk şirketleri tesis etmeleri de fayda bırakmamaktadır. Bu suretle kanunun popüler, zarif bir ifade ile beyan eylediği «hususî teşebbüsü terqip ve teşvik» munhasıran yabancı teşebbüsün teşvik ve terqip şekline fiilen müncer olmaktadır. Sayın Bakan bu durumdan çıkmak için Raman'ı tesellüm edecek olan Devlet kurumundan bahsettiler. Burada bir Devlet kurumu kurulacaktır. Bu, halen Devletin elindedir. Binaenaleyh Devletin eline almış bulunduğu mahdut bir saha, bir adadan ibarettir. Bunun dışında büyük sahalarda vardır ki, memleketimiz için büyük ümidi teşkil etmektedir. Orada cereyan edecek hâdise arz ettiğim gibi fiilen, tek başına yabancı şirketlerin girmesini istemektedir. Bunu istiyoruz, diyebilirlerdi, Sayın Bakan. Yalnız bilmek lâzımdır ki, kanunun o maddesinin zarafeti bu hakikati örtmeye kâfi değildir. Açık olarak ifade ettiklerine göre kendi bakımlarından bir mahzuru olmayabilir. Madem ki kendileri yabancı şirketlerin tek başına Türkiye'de gelip çalışmasını uygun görmüşlerdir, biz de bu husustaki görüşümüzü ifade etmiş bulunuyoruz, artık bu hususta daha fazla konuşmaya ve kendilerine her hangi bir tadil teklifinde bulunmaya lüzum görmüyorum.

Çünkü bu maddeler kanunun sistemidir. Sistem meselesi bahis mevzuu olunca, yalnız bu maddeyi değil, dördüncü, beşinci ve altıncı maddeyi de değiştirmek lâzımdır. Bu itibarla her hangi bir teklifte bulunacak değilim.

Hangi şartlarla kanunun bu hükmünü daha uygun bir hale getirmek mümkün olurdu, kendi görüşleri dâhilinde. Eğer yabancılar, Türk şirketi halinde çalışmaya dâvet edilmiş olsalardı, o zaman iştirak şeklini kabul ederlerdi. Türkiye'de petrol mevcuttur ve muvaffakiyet göstermiş çalışmalar vardır. Binaenaleyh eğer kanun, hakikaten Türk hususî teşebbüsünü teşvik et-

mek istiyorsa Türk ve yabancı ortaklıklarına bu imkânı bahşederdi. O zaman pekâlâ yabancı sermaye iş birliğine gelebilirdi.

Bugünkü durumda kabul edilen sistem yabancı petrol işletmeciliğinin en eski tipidir. Yabancı şirket doğrudan doğruya geliyor, muayyen müddet sonra sermayesini alıp gidiyor. Bu tip Orta - Doğu tipidir. Kanunumuz, bu tipe nazaran farklı bâzı hükümleri ihtiva edebilir, fakat tip değişmemiştir. Raman'ı işletecek müesseseye gelince, bu mahdut ve muayyen bir saha ya mahsustur. Mamafih, Sayın Bakanın Raman dolayısıyla söyledikleri gibi bir Devlet ve hususî sermaye kurumunun hazırlanmasını ben de candan isterim.

Bütün bu mütalâaları arz ettikten sonra yapılacak iş kalmamıştır. Siz bu Orta - Doğu sisteminde Devleti iştirak ettiremiyorsanız hiç olmazsa yabancıların yerli sermaye ile birlikte çalışmasını temin gibi bir ileri adım atabilirdiniz. Bu da olmadı. Onun için bu madde hakkında benim başkaca söyleyecek sözüm yoktur.

TARİK GÜNERK (İzmir) — Bu maddenin komisyonda da müzakeresi, bir hayli hararetli oldu. Halk Partisi mensubu arkadaşlarımız, programlarından bahsile, maddeye itiraz ettiler. Halbuki tasarının heyeti umumiyesinin rey konulduğu zaman, maddelere geçilmesine ittifakla karar verdiğinin tesbit edilmesini işaretimle rica etmiş idim ve o suretle yapılmış idi. Maddelere geçilmesine ittifakla karar verildikten sonra meselenin yarısını teşkil eden ikinci madde üzerinde arkadaşlarımızın itirazı olunca, şu halde meseleyi yeter derecede anlamamış olduklarını ifade etmek mecburiyeti hâsıl oldu.

Sayın arkadaşlar, Halk Partisinin devletçiliği, benim kanaatime göre, tarihî zaruretlerden ileri gelmiştir. Büyük Atatürk Halk Partisinin Devletçiliğini şu tarzda ifade etmiştir; buyurmuşlardır ki; bizim Devletçiliğimiz 19. yüzyılın sosyalizmini kabul etmek, ondan ilham almak değil uzun seneler ve asırlar zarfında hususî teşebbüsün ele almadığı, vatandaşın başaramadığı sahalarda Devlet eliyle Devlet ihtisası ile Devlet sermayesi ile ele almak ve başarmaktır.

Şimdi bu meseleyi, petrol meselesini son derece hususiyeti içinde mütalâa ettiğimiz zaman Devletin de yapamadığı bir iş, bir mevzu olarak mütalâa edip etmemek meselesinin hallidir. Ha-

kikaten bunun tâyinine medar olacaktır. Öyle bir mevzudur ki, birçok hususi teşebbüslerin başaramadığı ve Devlet idaresinin göreceği işlerden de olmadığı için, Kanada'da bile, son derece ileri bir memleket olmasına rağmen ve son derece sermayedar olan bir memlekette dahi bu tip kanunları, bu tip prensipleri kabul etmek mecburiyeti hâsıl olmuştur. İşte biz de, teknik sermayesi, tecrübesi ileri olan memleketlerin bile tuttuğu yolu kabul etmenin memleket için en isabetli hareket olacağına kani olduk.

Bendeniz 2 sene evvel, Sayın ve kıymetli arkadaşım Server Somuncuoğlu'nun, lütfen mazharı takdiri olarak İşletmeler Vekâletinin raporörü olarak raporunda bu meseleyi prensip olarak ortaya almıştım. Demiştim ki; petrol dâvası, büyük sermaye, büyük teknik, büyük bilgi isteyen bir meseledir. Eğer bunların başka memleketlerde tatbik edildiği gibi tamamen hususi teşebbüse terki lâzımgeliyorsa bunun kararı süratle alınmalıdır. Aksi halde Devletçi olarak kalmayı prensip olarak kabul etmiyorsak bütçelerde konulmuş olan tahsisat ile bu iş olmaz, şimdiye kadar olduğu gibi son konulmuş olan tahsisat, bu işin ehemmiyetiyle mütenasip olmayacak derecede azdır. Son derece hayati bir mevzuda bu meselenin prensip noktası süratle halledilmelidir. Devletçi olarak kalacaksak, şu halde bu işin ehemmiyetiyle mütenasip tahsisatın verilmesi lâzım gelir. Şu halde bu işe ehemmiyeti ile münasip tahsisatın verilmesi gerekir. Bundan mülhem olarak Cahid Zamangil arkadaşımız, komisyonda, bizim için şayanı kabul olmayacak bir rakam ileri sürdüler ve bu miktar, o senenin bütçesi içerisinde derpiş edilecek ve kabul edilebilecek bir miktar değildi.

CEMAL REŞİT EYÜPOĞLU (Trabzon) — Kaç milyon?

TARIK GÜRERK (Devamla) — 20 milyon.

Arkadaşlar, bu tahsisatı vermiş olmak, mutlaka bir petrol bulacağımız ve az bir zamanda petrolü bulup işletmemiz mânasını tazammun etmez.

Sayın İşletmeler Bakanı, bu hususta masruf paralar mukabilinde netice alamıyan devletlerden bahsettiği için ben bunlara avdet edecek değilim.

Server Somuncuoğlu arkadaşımız dediler ki, ben bunun Devletle hususi teşebbüsün veya ce-nebi sermayenin bir ortaklık yaparak işletilme-

sini doğru buluyorum ve bunu yapılabilir bir mesele olarak telâkki ediyorum ve programımıza da bu daha uygun düşüyor, dediler.

Programlarının vâzı olan Büyük Atatürk'ün espirisinden seneler sonra nasıl ayrıldığını, nasıl mütezat tatbikatta bulduklarını hepiniz bilirsiniz. Bendeniz, bunun misallerini vermiyeceğim. Bu meselenin ehemmiyetiyle mütenasip, hakikaten basite irca etmek suretiyle halline samimen taraftar olmak arzusu hâsıl olmuş olsaydı ben zannediyorum ki programlarıyla mütezat bir durum da ortaya çıkmıyacaktı.

Arkadaşlar; sermayemiz olsa dahi, müterakim yerli sermayemiz bulunmuş olsa idi dahi döviz vaziyetimiz bunun icabettirdiği dövizleri süratle temine ne dereceye kadar müsaittir bunu hepiniz biliyorsunuz. Bir memleketin kalkınmasında yalnız bir tarafa ehemmiyet vermek kâfi değildir. Bütün servetlerinizi aynı zamanda ele almak, aynı zamanda inkişaf ettirmek mecburiyeti vardır. Bu itibarla petrol dâvası, esasen çok uzun senelere sâri bir dâvadır; kolaylıkla üç beş senede elde edilemeyecek bir dâvadır. Bu itibarla bunu süratle başarmak için başka memleketlerin yaptığı gibi ce-nebi sermayesine, tekniğine ve bu hususta ihtisasları olan firmalara arz etmek mecburiyetindediniz.

Sözlerimin başında arz ettiğim gibi Kanada, İsrail gibi birçok memleketler, bu yolu tutmuşlardır.

Server Somuncuoğlu arkadaşım, bendenize göre, nazari olan mütalâasını tatbikatta başka memleketlerden misaller getirmek suretiyle dâvasını ispat etmelidir. Aksi halde mütalâaları nazari, hayatta tatbik kabiliyeti olmıyarak tavsiyeler mahiyetinden ileri geçemez.

Mâruzatım bundan ibarettir.

MUVAKKAT E. M. M. EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Efendim, muayyen memleket ve dünya realitelerini gözden uzak tuttuğumuz takdirde bu madde üzerinde saatlerce nazari ve akademik münakaşalar devam edebilir. Esasen kanunun tümü üzerinde görüşülürken bu meseleler mevzu bahis edilmişti. Bendeniz daha fazla bu akademik münakaşalar üzerinde durmıyacağım. Yalnız Zamangil arkadaşımız 4 ncü maddeyi biraz yanlış tefsir ettiler. Bu hususta maddeyi tetkik suretiyle mütalâalarının, tam hakikatin ifadesi olmadığını izah etmek isterim.

Dördüncü madde..

REİS — Dördüncü maddeyi ikinci maddeye raptent görüştü.

EKREM ALİCAN (Devamla) — Onun için ehemmiyet iktisabetmiştir. Buyuruyorlar ki, yerli hususi teşebbüsleri, filhakika ikinci maddeye göre yabancı hususi teşebbüslerle aynı hizada tutulmakla beraber 4 ncü maddenin hükümleri muvacehesinde yerli, hususi teşebbüsler, tamamiyle petrol piyasasından hariç bırakılmakta ve munhasıran yabancı hususi teşebbüsler bu kanunla himaye edilmiş veziyete girmektedirler.

Arkadaşımız dördüncü maddenin, yalnız talebe mütaallik şartlarını dikkat nazarına almaktadırlar. Maddenin komisyonda uzun boylu müzakeresi sırasında; Halk Partili arkadaşlarımız da görmüşlerdi ki, maddede, bir tâlibe bir de talebe mütaallik şartlar mevcuttur. Bu iki çeşit şartların birden tahakkuk etmesi lâzımdır. Talebe mütaallik şartlar da maddenin bir numarası altında zikredilmiştir; «talebin millî menfaatlere ve bu kanunun maksadına uygun bulunup bulunmadığı.»

Şu halde bir petrol hakkı verilirken; Hükümet her türlü takdir hakkına sahip bulunmaktadır. Millî menfaatimiz hangi istikamette hareketi icabettirilyorsa elbette o istikamette hareket olunacaktır.

REİS — Server Somuncuoğlu.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinob) — Muhterem arkadaşlar, Sayın İşletmeler Bakanının verdiği izahattan anlıyoruz ki, ikinci madde, tatbikatta çok büyük önem taşımamış olsa dahi bir ideali ifade etmelidir. Demokrat iktidar, kendi idealini hususi teşebbüse yatırımlar eliyle Türk petrollerini geliştirmek şeklinde tesbit etmek istiyorsa buna, bir diyeceğimiz olmaz. Ama tesis edilen istisnalar ve hususi teşebbüsün bulunduğu sahanın Devlete kalan yarısını da Devletin istediği şartlarla başkalarına vermesi, bu suretle Millî hususi teşebbüsü himaye etmesini esas tuttuklarını anlatmış olduklarına göre zannediyorum ki, asıl maksat, Devlet iştirakini de içine almaktadır. Daha samimî davranıp maksadı ifade eden ikinci maddeye bunu dercetmek, evleviyetle lâzımdır.

Türk hususi teşebbüsünü yetiştirmek Vekile göre yurt petrolleri Türk Anonim ortaklığıyla başarılabilecektir ve ayrıca 122 ncü maddenin son fıkrasına uygun olarak bundan sonra kurulacak

olanlarda bu işi görecektir. Göreceğiz ama bizim Devletimizin kendi imkânları dâhilinde kurabileceğimiz kurulların içinde kalacağız. Biz istiyoruz ki, dışardan gelip, bütün memlekete yayılıp tecrübesi daha geniş olacak teşebbüslerine Türk hususi teşebbüsü katılsın ve bu sayede tecrübesi artsın...

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRCALI (Balıkesir) — Mâni değildir.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) — Çok kıymetli arkadaşım Tarık Gürerk, kendileri daima Pütçe Komisyonunda ve Umumi Heyette bizleri engin bilgileriyle tenvir buyururlar. Hiç şüphesiz ki, biz, gayet mütevazî halimizle bunlara müteşekkir bulunur ve ifade ederiz. Bendenize tevehh ettikleri suale cevap vereceğim; Cumhuriyet Halk Partisi Devletçiliği Atatürk anlayışı ile ne haldeydi ve bugün ne halde diye bir soru sordu. Dün Sayın Başbakan kendi devletçilik görüşlerinin kendilerine terkedilmesini istedi. Ama ben Sayın Gürerk'ten böyle bir istekte bulunmayacağım ve diyeceğim ki, zamanla her şey değişir. Memlekette iktisadi şartların çok dar olduğu bir zamanda mecburen girdiğimiz ve her yere sokmaya mecbur olduğumuz devletçiliği zamanla oralardan çekip asıl, memleket halkının iktisadi ve sosyal endişelerine cevap verebilecek sahalara sevk etmek, bir zaruret olmuştur. Bu sebepledir ki, petrol bugüne halkın menfaati bakımından devletin elinde veya devletle yerli teşebbüslerin kuracağı kurulların elinde bulunması icabettirmektedir.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Konya) — Buna mâni hüküm var mı?

REİS — Hatibin sözünü kesmeyiniz. Devam ediniz efendim.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) — Şimdi arkadaşların, bana başka memleketlerden misal gösterebilirler mi, dediler. Tarık arkadaşım şunu arz edeyim ki, Acaba Türkiye'nin şartlarında, jeopolitik mevkiinde başka memleket gösterebilirler mi? Gösteremezler. Binaenaleyh o, başka memleketlerdeki şartlar başkadır, bizim memleketteki şartlar başkadır.

Size bir misal vereyim : Bu memlekette tekstil sanayiini, Devlet eliyle kurduktan sonra, hususi teşebbüse geçti. Halbuki başka meselelerde sanayii, hususi teşebbüs tarafından kuruldu sonra da devletleştirildi. Binaenaleyh

başka memleketler misalini takip mecburiyetini tahmil eden Sayın Tarık Güreker arkadaşımızın mütalâatına tebaiyet edememekte bizi mazur görmelerini rica edeceğim.

Bir noktayı, kendileiyle beraber müdafaa-ya hazırız. Yani bugün içinde bulunduğumuz döviz sıkıntısı, hakikaten Devlet eliyle de işletilse yine onun gerektirdiği teçhizatı tedarik etmekte bizi büyük müşkülâta sokacaktır, bunda hiç şüphe yoktur.

Millî sermayeyi bulmak, kifayet etmez. Dışardan bu petrolün araştırılma ve işletilmesine yarıyacak olan makine ve teçhizatın da getirilmesi için ödeme gücünün bulunması lâzımdır. İşte bu sebeptendir ki, biz de kaskatı bir Devletçilik değil, Türk Devletiyle beraber bunları bize getirecek olan yabancı müteşebbisin birlikte çalışması prensibine taraftarız.

Sayın arkadaşlar, bendeniz kıymetli sözünün bir ifadesine temas ederek mütalâamı bitirmek istiyorum. Bizim için bu madde, bir akademik münakaşa mevzuu değildir. Çünkü bizim Devletçilikteki prensibimiz, Tarık arkadaşımızın da zannettiği gibi, sadece iktisadi değildir. Bizim Devletçiliğimiz hem iktisadi hem de sosyaldır. O itibarla biz bunu bir akademik mesele olarak kabul ettiğimiz için mücadelesini yapmıyoruz. Biz bunu bir memleket ve millî menfaat icabı telâkki ettiğimiz için mücadelesini yapıyoruz.

HİKMET FIRAT (Malatya) — Efendim, Petrol Kanununun müzakeresi zamanında hepimizin istediği ve hile memleketin ihtiyacı bulunan bu kaynağın bir an evvel işletilmesi hususunda icabeden yardımları elbirliğiyle bir araya getirmeyi çok istedim ve bu bakımdandır ki, komisyonunda âza olmamama rağmen bütün gayretimle noktayı nazarlarımdan bir kısmını feda ederek bu kanun daha iyi bir şekilde gelmesine yardım edenlerden birisiyim.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Bravo, çok yaşa...

HİKMET FIRAT (Devamla) — Teşekkür ederim. Eğer Tarık Bey arkadaşımız demeseydi ki, komisyonadaki âzaların ittifakı ile bu davayı buraya getirdik...

TARIK GÜREKER (İzmir) — Böyle dedim, maddelere geçilmesini, dedim...

HİKMET FIRAT (Devamla) — Size bütün inancım arz ederim ki, bu kürsüye gelip

vakitlerinizi izaa etmezdim. Çünkü biz, komisyonunda didişe didişe, gekişe gekişe fikirlerimizi tebellür ettirmiş bulunuyoruz. Ondan ileri ne siz bir santim feda ne de biz bir santim ilâve edebiliriz. Herkesin kanaati muhteremdir, herkes kanaatinde serbestir. Hepimiz de millet menfaati bakımından bir yol tutmuşuzdur. Binaenaleyh bu kanaatlara hürmet etmekten başka çare yoktur. Tarık Beye söyleyebilirim ki, maddelere geçilmesi, en büyük hüsnüniyete delâlet eden bir mâna ifade eder. Petrol Kanununun çıkmasını sabote etmek istemiş olsa idik maddelere geçmeden, komisyonu terkeder, giderdik öyle bir şey yapmadık. Samimiyetle maddelere geçilmesini istedik ve çıkan bu maddelerde emeğimiz, gayretimiz çoktur. Aşağı yukarı Hükümet tasarısı ile komisyon tasarısı tetkik edilirken oradaki emeklerimiz müşterek olmuştur, bunu ne kendimize maledebilir ve ne de iktidara, zira her ikimizin de haylice emekleri sebetmiştir, beraber yapmışızdır. Maddelere geçmekle hata etmedik, maddelere geçmekle bir vatanperverlik yaptık ve kanunun çıkmasına gayret ettik.

Komisyonunda her iki tarafın fikirleri tebellür ettiği için ve orada fikirlerimizi ifade ettiğimiz ve hile ikinci madde üzerindeki kanaatlerimize tekrar dönüp sizleri rahatsız etmek istemiyorum.

REİS — Cemal Reşit Eyüboğlu. Grup adına mı?

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) — Evet.

REİS — Buyurun.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) — Arkadaşlarımız, bu madde üzerindeki görüşmelerimizi etraflı surette huzurunuzda izah etmiş bulunuyorlar.

Bu maddede, sadece küçük bir ibarenin çıkmış bulunması ile Sayın Bakanın burada vermiş olduğu izahata göre, kanunun asıl maksadı rencide edilmiş ve sarsılmış değildir. O kanaattayız ki, kanun daha çok kuvvetlenmiş olacaktır. Nitekim Sayın Bakan 121 nci maddenin tatbiki suretiyle Devletin geniş ölçüde petrol sahasında faaliyette bulunabileceğini ifade buyurmuşlar ve buna şu günlerde B. M. Meclisine sunulmuş olan «Yurt Petrolleri Ano-

nim Ortaklığı» kanun tasarısını misal olarak göstermişlerdir.

Bu itibarla, sayın arkadaşlarım, 2 nci maddeden sadece «Özel teşebbüs ve yatırımları eliyle» ibaresini çıkarmak, kanunun ruhuna, prensiplerine hiç halel gelmeksizin, mütaakıp maddelerin hükümleri ile 2 nci maddeyi bağdaştırmak ve Bakanın hükümet adına izah ettiği fikirleri başlangıçta ihlâl etmemiş olmak bakımlarından çok yerinde olacaktır. Değişikliği tazammun eden önerge mi takdim ediyorum.

REİS — Takrirleri okutuyorum efendim.

Yüksek Başkanlığa

2 nci madde metninin aşağıdaki şekilde yazılmasını teklif ediyorum.

Madde 2. — Bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile fâsılasız ve verimli olmak üzere süratle geliştirilip işletilmesini sağlamaktır.

İzmir

A. Başman

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRICALI
(Balıkesir) — Bu teklife iştirak ediyoruz.

Yüksek Başkanlığa

2 nci maddenin üçüncü satırındaki «eliyle» kelimesinin tayyü ile yerine «teşvik suretiyle» kelimelerinin ikamesini arz ve teklif ederim.

Giresun Mebusu

A. H. Pamukoğlu

Y. Başkanlığa

Şifahen arz ettiğimiz sebeplerle 2 nci maddeden «hususî teşebbüs ve yatırımları eliyle» ibaresinin kaldırılmasını teklif ederim.

Trabzon Milletvekili

C. R. Eyüboğlu

REİS — Okunan takrirler hakkındaki komisyonun noktai nazarı nedir?

MUVAKKAT ENCÜMEN REİSİ HALÜK ŞAMAN (Bursa) — Yalnız Avni Başman'ın takririne iştirak ediyoruz efendim.

REİS — En aykırı teklif Cemal Reşit Eyüboğlu'nun teklifidir. Komisyon iştirak etmemektedir. Dikkate alınıp alınmamasını oyuna arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Takrir reddedilmiştir.

(Eliyle) kelimesinin tayyü ile yerine (teşvik suretiyle) kelimelerinin ilâvesine dair Pamukoğlu'nun takririne de komisyon iştirak etmemektedir.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Giresun)
— Müsaade ederseniz izah edeyim.

REİS — Buyurun.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Giresun)
— Muhterem arkadaşlar; Vekil Bey konuştu. Bendeniz bâzı noktalara işaret ettim. Kanunun maksadı diye betahsis hususi şirketler öne sürülmektedir. Yarın öbür gün bu yüzden ihtilâflar çıkabilir. Hakikaten şirketler mevzuu üzerinde dururken fırsat bulup etrafiyle konuşmadım. Vekile cevap veremedim. Şimdilik şunu söyleyeyim ki tâbiyetten maksat, hususi sahada çıkacak kanuni ihtilâflara hangi kanunun tatbik edileceğini tâyindir. Bu itibarla bu madde kanun tasarısının belkemiğidir. Bu şekilde kabul edersek, hiç tereddüt yok ki maksat bu olduğuna göre, mütaakıp maddelerde, Bakanın burada itiraf ettiği veçhile Devletin % 51 nispetinde iştiraki ile kurulacak şirketlerin elerinden bu iş yarın otomatikman alınabilir. Devlet mademki iştirak ediyor, bu hakkı zâyi olmamak üzere «teşvik suretiyle» kaydının ilâvesiyle ihtilâfları önlemek icabeder. Devlet bu hakkından zaten feragat edemez, istese de feragat edemez. Sonra, imtiyazı inkâr eden Bakan, istediği kadar açıklasın bu, bal gibi bir imtiyazdır, kanunla da verilse, anlaşma ile de verilse, muahede ile de verilse imtiyazdır. Bu itibarla mademki yabancı şirketleri yetkili kılıyoruz, şirketin tâbiyeti dolayısıyla evvelce bahsettiğim altı ölçüye göre bir ecnebi memleketin kanunu tatbik edilecektir; çıkacak ihtilâflar da bu kanuna göre halledilecektir. Bakanım, idari, adlî kaza yetkimiz müemmindir, demesine rağmen bu dururm asla değişmez. Çünkü devletler hususi hukuku esasları mevzuubahistir. O, ne Bakana aittir, ne bize aittir, ne de Meclise! Devletler hukukunun açık prensipleri vardır. Bu prensipler altı kıstasa göre tâyin edilir. Bunlara göre verilmiş lâiyüad ve lâiyühsa kararlar vardır. Devletten böyle bir hakkın nez'edilmesini sağlamak üzere, hususi teşebbüs ve şirketler eliyle değil de, hususi şirketlerle yatırımları «teşvik suretiyle» demek Devletin bu hakkını esasen zamin olur. Teminat altına alır ve prensiplerimize de uygun

olur. Nihayet bu suretle korktuğumuz boşluklar da doldurulmuş olur. Kendileri de bu suretle takviye edilmiş olur; bizzat Bakan da takviye edilir.

Bakan diyor ki; 121 nci madde mucibince Devlet zaten petrolü işletecektir. Bir şirket kuruyor; bu şirket hükmi şahsiyeti haizdir. Bundan sonra da kurulacak! 121 nci madde sadece işletmeye aittir. Halbuki tasarımın maksadı, bizatihi yalnız ikinci maddede tasrih edilmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh bu noktayı açıklıyalım! Elimizi, kolumuzu bağlamıyalım! Şirketlere zaten aynı hakkı tanıyoruz. Bunda teşvik de vardır. Tadil teklifinin gayesi prensipleri mahfuz tutmaktır. Esasa da dokunmuyorum. Komisyonun buna iştirakini rica ederim. Takdir Yüksek Heyetindir.

MUVAKKAT ENCÜMEN REİSİ HALÛK ŞAMAN (Bursa) — Efendim; sayın Pamukoğlu'nun, şirketlerin şahsiyeti mâneviyesi meselesini burada mevzu bahis etmesinin sebebini anlamaya imkân bulamadım. Arkadaşlarımla müşavere ettim. Buyurdıkları, katiyen mevzu bahis değildir. Burada şu kelime, bu kelime bulunmasının hiçbir hukuki mahiyeti değiştirmeyeceğine kaaniiz. Bu hususta yaptıkları teklifir, tadil teklifinin kanunun ruhunu zedeleyeceğine kaani bulunuyoruz. Bu itibarla taktirin nazarı itibara alınmamasını rica ediyoruz.

REİS — Pamukoğlu buyurun; ikinci madde üzerinde lütfen..

ARİF PAMUKOĞLU (Giresun) — Efendim, komisyon sözcüsü hakikaten beni hayrete sevk etti. «Şahsiyet meselesi, tâbiyet meselesi yoktur», diyor.

Kısaca izah edeyim, hakkı vardır. (Devletler hususi hukuku hocası olarak izah etmek isterim ki) bunu kendisi öğrenememiştir. Esasen hocası da bilmez. Tek kelime dil bilmiyen bir hocadan ancak bu kadar öğrenilir.

Bir şirketin şahsiyetini, tâbiyetini aramak demek, hukuki ihtilâf çıkınca, bu hukuki ihtilâfin hangi kanuna göre halledileceğini tesbit etmek demektir. İhtilâfta tatbik edilecek kanunu bulmak ve tâyin etmek demektir. Biz burada eenebi şirketi kastediyoruz. Bu şirket ezcümle Amerikan, Fransız, şirkettir. Eenebi memleketlere tâbi bir şirkettir. Yahut İngiltere'ye tâbi veya Holânda'ya tâbi bir şirkettir. 2 nci maddede

deniliyor ki bu kanundan maksadımız hususi teşebbüs eli ile petrolü işletmektir. İşte ikinci maddenin bu umumi hükmü diğer maddede gösterilen bir hükümle Devletin % 51 sermayeye iştirak ettiği bir işletmeyi bertaraf edebilir yarı hakkınız vardır, yoktur diye bir ihtilâf çıkarsa, bu ihtilâfa, Türk mahkemesi Türkiye'de vazıyed ederse Türk kanununu tatbik edemez. Tatbik edilecek kanun; Devletler hususi hukuku esaslarına göre ve bilhassa Amerikan esasına göre şirketin merkezi nerede ise oranın kanunu, yani gerek Newyork'ta ve gerekse Newjersey'de olsun Standard Oil Company hakkında uygulanacak kanunun Amerikan kanunudur. Sorarım tasarı ile takip olunan kasıt bu mudur? Türk mahkemesi de olsa Amerikan kanunlarına tâbi olacaktır. İkinci maddenin metnini olduğu gibi bırakırsak eenebi şirketin tâbi olduğu kanunu önceden kabullenmiş ve Devletin petrol işletmeyeceğini de teslim etmiş duruma düşeriz. Bu büyük hatayı işlemiyelim. Hatayı bertaraf etmek lâzımdır. «Teşvik suretiyle» kelimeleri eklenecek olursa bizatihi Devletin diğer maddelerdeki hakları da elinde bulunduruluyor demektir. Bence faide vardır. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

REİS — Komisyonun iştirak etmediğini arz ettiğim Pamukoğlu'nun taktirini bir daha okuyorum.

(Giresun Mebusu Arif Hikmet Pamukoğlu'nun taktiri tekrar okundu).

REİS — Taktirin dikkate alınıp alınmamasını reyinize arz ediyorum. Dikkate alanlar... Almayanlar... Taktir dikkate alınmamıştır.

Bir taktir daha var, okuyoruz :

Y. Başkanlığa

«Geliştirilmesi» yerine «işletilmesi ve kullanılması» tâbirinin konmasını arz ve teklif ederim.

C. Zamangil

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Bu bir yazış tarzının tashihidir. Maddenin baş tarafında petrol «kaynaklarından» bahsediliyor. sonunda hüküm kısmındaki fiil, «geliştirmek» şeklindedir. Halbuki petrol kaynaklarının geliştirilmesi mümkün değildir. Bir nazariyeye göre zamanla artar, diğer bir nazariyeye göre miktar mahduttur, yeni yeni yerlerin keşfedilmesi lâzımdır. Zaten maksat da bir teknik mü-

nakaşa değildir. Bir ifade tashihi meselesidir. O halde «Petrol kaynaklarının kıymetlendirilmesi ve kullanılması..» yahut «İşletilmesi ve kullanılması» şeklinde bir tadil uygun olur zannediyorum.

REİS — Komisyon Sözcüsü..

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MÜHÜRÜ EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Burada geliştirilmesi kelimesinin ifade ettiği mâna, bizim üçüncü maddemizde petrol ameliyeleri diye tarif edilen bilcümle petrole mütaallik ameliyelerden ibarettir. Bu ameliyeler içerisinde işletmeler de vardır. Aramâ, tasfiye de vardır. Bütün bu ameliyelerin hepsi geliştirme tâbiriyle ifade edilmiştir. Bu noktadan Cahid Zamangil Beyefendinin teklifine iştirak etmiyoruz.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Efendim, Muhterem Ekrem Alican arkadaşımın şu noktaya dikkatini çekmek istiyorum : Beyanı ile madde, çok daralmış olur. Çünkü, bahsettikleri 3 neü maddenin 6 ncı fıkrasındaki «inkışaf» tâbiri, gayet mahdut muameleleri ifade ediyor.

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MÜHÜRÜ EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Fıkra vardır.

CAHİD ZAMANGİL (Devamla) — Hangi fıkra olduğunu söyler misiniz, 3 neü maddenin hangi fıkrasından bahsediyorsunuz?

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MÜHÜRÜ EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Petrol ameliyeleri diye tarif edilen bütün ameliyeler, geliştirmenin içindedir.

CAHİD ZAMANGİL (Devamla) — Muhterem arkadaşımın bahis buyurduğu tarif «Petrol ameliyeleri» tarifidir. Burada petrol ameliyesi tâbiri bulunmadığına göre bu tariften istifade mümkün değildir. Burada bulunan kelime «geliştirme» dir. Bu «geliştirme» kelimesinin muadili 3 neü maddede tarif edilmiş olan tâbirler arasında yalnız 6 ncı fıkra var. O da (İnkışaf) tır. İnkışaf ise bir petrol arazisinin hudutlarını çerçeveselendirmekten ibarettir. Binaenaleyh bu iki taktirin hiçbirisi 2 ncı maddede kullanılamaz.

Petrol rezerveleri «geliştirilmez» fakat kıymetlendirilir. Geliştirmek yerine «petrol kaynaklarını kıymetlendirmek» diyelim, bu mümkündür, doğrudur.

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRCALI (Balıkesir) — Efendim, son sözleriyle ifade ettiler, bu 3 neü maddenin içinde ki (işletme) kelimesi, betahsis bir ameliyenin yani petrol ameliyesinin bir safhasını ifade etmektedir. Esasen eenebi lisanlarda (développement) olarak kullanılmakta ve kül olarak bütün ameliyeleri de ihtiva etmek üzere muhtelif lisanlarda daima istimal edilmektedir. Binaenaleyh, buradaki (Geliştirme) bütün bir safhayı, aramadan satışına kadar geçen ve nihayet bütün petrol ameliyelerinin küllünü ifade ettiği için (geliştirme) olarak ifade edilmiş bulunmaktadır. Aynen kabulünü rica ederiz. Arkadaşımızın kastedtiği mâna, bilâkis o zaman, muayyen bir saha içinde tahdit edilmiş olur. Yalnız Avni Basman arkadaşımızın teklifine aynen iştirak ediyoruz.

REİS — Madde olarak iştirak ediyorsunuz değil mi?

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRCALI (Devamla) — Evet efendim.

REİS — Cahid Zamangil.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Efendim, bu sonucudur.

Sayın Bakan, bir kelimenin tashihiine dahi iltifat etmiyorlar. Onun için dördüncü, beşinci defa huzurunuza gelmiye lüzum yoktur. Ama bilinmelidir ki, Sayın Bakanın noktai nazarı, yanlıştır.

«Geliştirilmesi ve kullanılması» nı değiştirip «Kıymetlendirilmesi veya kullanılması» deyince yerine bir tâbir bulunmuş demektir. Kendilerine iyi bir tâbir bulmakla hizmet etmek isteriz. Bulamamış isek bu hususta kendilerinden gayret bekleriz.

Burada bir za'fı telif vardır, kanunun başında bir Türkçe hatası ile çıkmasına gönül razı değil.

REİS — İşletmeler Vekili.

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRCALI (Balıkesir) — Değerlendirmek veya kıymetlendirmek demek suretiyle bu mânayı ihtiva edemeyeceğine göre, mutlaka bir kelime değişmesini arzui ediyorlarsa bu şekilde değişmesine razıyız.

AVNİ BAŞMAN (İzmir) — Efendim, zannediyorum ki, teklif ettiğim metin maksadı tamamiyle temine kâfidir. Teklifimi bir defa daha okuyorum : «Bu kanunun maksadı, Türki-

ye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile fâsılasız ve verimli olmak üzere süratle geliştirip işletilmesini sağlamaktır.» Bu, zannediyorum ki, tamamiyle maksadı temine kâfidir.

REİS — Efendim, Cahid Zamangil'in taktirine komisyon iştirak etmemektedir, reyinize arz edeceğim.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Efendim, Bakan iştirak ediyor.

REİS — Efendim, Cahid Zamangil arkadaşımız taktirini geri almamış ve değiştirmemiştir.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — «Değerlendirilmesi» ni kabul ettiler efendim.

REİS — Efendim, taktiriniz (geliştirme) yerine (işletmeyi) diyor.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Efendim, taktirimi demin ifade eylediğim veçhile «kıymetlendirilmesi ve kullanılması» şeklinde tashih ederek takdim ediyorum.

İŞLETMELER VEKİLİ SITKI YIRCALI (Balıkesir) — Evet, tamam.

REİS — Efendim, komisyonun da iştirak ettiği Avni Başman'ın taktiri Cahid Zamangil'in taktirine nazaran daha aykırıdır, Avni Başman'ın taktiri kabul edildiği takdirde diğerini reye koymaya lüzum kalmıyacaktır. Onun için Avni Başman'ın taktirini tekrar okuyoruz.

(Avni Başman'ın taktiri tekrar okundu.)

REİS — Komisyon.

MUVAKKAT ENCÜMEN REİSİ HALÜK ŞAMAN (Bursa) — Affınızı rica ederim; kelimeler üzerinde fazla duruyoruz. Bu kanunun üçüncü maddesi, bir terminolojiyi ihtiva etmektedir. Orada bâzı kelimelere hususi mânalar verilmiştir. Bu meyanda işletme kelimesi de vardır. Avni Başman'ın taktirindeki (işletilmesi) kelimesinin kabul edilmesine imkân yoktur. Avni Başman'la Cahid Zamangil'in tekliflerini telif edelim ve şöyle diyebiliriz; «Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımlarıyla süratle, fâsılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kullanılmasını sağlamaktır.» şeklinde olabilir. Bu şekilde her iki teklif de telif edilmiş olur. İşletilmesi kelimesinin kullanılması mahzurludur. Kıymetlendirilip geliştirilmesini de kabul ediyoruz.

REİS — Encümen metin versin.

Cahid Bey taktirinizi geri mi alıyorsunuz?

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Efendim, üzerinde çok konuştuk. Komisyon ne şekilde önerge mi anlıyorsa o suretle maddeyi yazması daha uygundur, bir tahrir meselesidir, ben taktirimi geri alıyorum, kendilerini de bu suretle serbest bırakmış oluyorum.

REİS — Komisyonun hazırladığı yeni metin geldi, okuyoruz.

«Bu kanunun gayesi Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile ve süratle fâsılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamaktır.»

REİS — Avni Bey, taktirinizde ısrar ediyor musunuz, geri mi alıyorsunuz?

AVNİ BAŞMAN (İzmir) — Komisyon iştirak ediyor mu?

MUVAKKAT ENCÜMEN REİSİ HALÜK ŞAMAN (Bursa) — Yeni metin verdik, kabul etmiyoruz.

REİS — Komisyon Avni Başman'ın taktirini kabul etmemektedir.

Avni Başman'ın taktirinin dikkate alınıp alınmaması hususunu kabul edenler... Etmiyenler... Taktir reddedilmiştir.

Komisyonundan gelen maddeyi tekrar okuyoruz.

MADDE 2. — Bu kanunun gayesi, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile süratle fâsılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamaktır.

REİS — Maddeyi değiştirilmiş bu şekli ile reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT ENCÜMEN M. M. EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Bölümün başlığı hakkında söz istiyorum.

REİS — Buyurun.

MUVAKKAT ENCÜMEN M. M. EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Efendim, ikinci maddede (maksat) yerine (gaye) kelimesini koyduğumuza göre, bölüm başlığının da (mülkiyet ve gaye) şekline girmesi lâzımdır.

REİS — Maddenin metninde vardır. İttıla hâsıl olmuştur. Oya koymaya lüzum yoktur.

Bölüm : 2

Tarifler

MADDE 3. — Bu kanunda kullanılan terimlerin delâlet ettiği mânalar aşağıda gösterilmiştir :

1. a) Yerden çıkarılan veya çıkarılabilen mâyi veya gaz halindeki bileümle tabii hidrokarbonlara;

b) Mâyi petrol veya gaz istihsaline elverişli bulunan asfalt ve diğer sulp hidrokarbonlara;

c) Yukarıki fıkralarda yazılı maddelerden müştak hidrokarbon mahsullerine «petrol»;

2. Teksif, kimyevi muamele, tasfiye veya diğer usul ve ameliyelerle petrolden istihsal edilen mamul veya yarı mamul her hangi bir hidrokarbona «petrol mahsulü»;

3. İktisadi işletmeye elverişli miktarda bir petrol birikintisini ihtiva ettiği tesbit olunan arz parçasına «petrollü arazi»;

4. Bir petrollü arazinin bulunmasına «keşif»;

5. a) Petrol araştırılması ile ilgili olmak üzere arazinin yerden ve havadan topoğrafik, jeolojik, jeofizik, jeoşimik ve benzeri usullerle mesaha ve tetkik edilmesine ve - arama sondajları hariç - lüzumlu ameliye, tecrübe ve jeolojik malûmat almak maksadiyle sondajlar yapılmasına «jeolojik istikşaf»;

b) Petrol bulmak veya petrollü arazinin vüsatini tesbit etmek maksadiyle tecrübe kuyuları açılmasına «arama sondajı»;

c) a ve b fıkralarındaki ameliyelerin hepsine birden «arama»;

6. Bir petrollü arazinin hudutlarının ve çıkarılabilir petrol varlığının tâyini ve petrolün çıkarılması maksadiyle sondajlar yapılmasına ve petrollü arazinin teçhiz edilmesine «istikşaf»;

7. Bir petrollü araziden petrolün çıkarılmasına ve bu petrolün iptidai muamelesine, petrollü arazi dâhilinde veya civarında kâin depolara, boru hattına veya tasfiyehaneye nakline kadar tâbi tutulduğu ameliyelere «istihsal»;

8. a) Arama, keşif, inkişaf, istihsal, tasfiye veya diğer ilgili ameliyelerle ve petrolün veya petrol mahsullerinin - petrol mahsullerinin satış ve tevzileri hariç olmak üzere - depolanmasına veya nakledilmesine,

b) Yukarıki ameliyelerden her hangi biri için lüzumlu enerji ve su tesislerinin, bina, kamp ve diğer bileümle tesislerle teçhizatın in-

şasına, kurulmasına ve işletilmesine «petrol ameliyatı» veya sadece «ameliye»;

9. Bu kanuna göre verilen jeolojik istikşaf müsaadesine «müsaade»;

10. a) Bu kanuna göre verilen petrol arama ruhsatnamesine «arama ruhsatnamesi»;

b) Bir arama ruhsatnamesinin taallûk ettiği sahaya «arama sahası»;

11. a) Bu kanuna göre verilen petrol işletme ruhsatnamesine «işletme ruhsatnamesi»;

b) Bir işletme ruhsatnamesinin taallûk ettiği sahaya «işletme sahası»;

12. Bir petrol ameliyatı ile ilgili araziye kiralama ve bu arazi üzerinde tesisi mümkün olan intifa ve irtifak haklarına «kullanma hakkı»;

13. Arama, keşif, inkişaf ve istihsalden başka bir petrol ameliyatı yapmak üzere bu kanuna göre verilen müsaadeye «belge»;

14. Bir belge ile yapılmasına izin verilen bir ameliyat için lüzumlu sahaya «belge sahası»;

15. Müsaade sahibine «araştırmacı»;

16. Arama ruhsatnamesi sahibine «arayıcı»;

17. İşletme ruhsatnamesi sahibine «işletmeci»;

18. Bir müsaadeden veya arama ruhsatnamesinden veya işletme ruhsatnamesinden veya belgeden doğan haklardan her hangi birine «petrol hakkı»;

19. Bu kanuna göre tâyin olunmuş bir petrol bölgesine «bölge»;

20. Bu kanunun hükümleri dairesinde aramaya, işletmeye veya bunlar için müracaata açık bulundurulmuş bir sahaya «açık saha»;

21. Bir petrol ameliyatının yapılmasında, tecrübeli bir şahıstan aynı hal ve şartlar altında beklenebilecek gayret, ehliyet, verimlilik, basiret ve tedbirliliğe «hüsnüniyet»;

22. Bir petrol ameliyatının yapılmasında, petrolün, petrol mahsullerinin, hazne enerjisinin, suyun veya diğer minerallerin zıyana, karışmasına, bozulmasına veya suiistimaline sebebiyet veren ve bu ameliyatın hüsnüniyetle yapılmış olması halinde normal olarak vukuu-na imkân bulunmayan bir fiil veya ihmale «israf»;

23. Bir petrol ameliyatının yapılması da, bu ameliyatın yapıldığı mahalde veya yakınında meşru surette bulunan bir kimsenin ölümü-

ne, mâlûliyetine veya sıhhatinin bozulmasına sebep olan veya olabilecek mahiyette bulunan bir fiil veya ihmale «tehlikeli fiil»;

24. Kara sularının veya iç sularının altında fâsılalı veya devamlı olarak kalan arazi de dâhil olmak üzere Türkiye topraklarına «arazi»;

25. a) Dünya piyasalarında takarrür eden serbest rekabet fiyatına «piyasa fiyatı»;

b) Piyasa fiyatlarının bir yıllık ortalama-sına «ortalama piyasa fiyatı»

26. Miadı bir sene veya daha fazla olan malzeme masrafları hariç olmak üzere, arama maksadiyle yapılan veya arama ile ilgili diğer bîlcümle masraflara «arama masrafları»;

27. a) Miadı bir seneden fazla bulunan ve kurulmamış ve kullanılmamış olan,

b) Kurulmasından veya kullanılmaya başlanılmasından itibaren bir sene sonunda kullanılabilir durumda olan veya hurda kıymeti bulunan,

Tesisat veya malzeme masrafları hariç olmak üzere, sondaja hazırlanma, kuyu bitirme, derinleştirme ve temizleme ameliyelerine müteferri işçilik, yakıt, tamir ve bakım, nakliye, ikmal ve malzeme masraflarına «sondaj fer'i masrafları»;

28. Muayyen bir arazide bir petrol ameliyatı yapmak hakkına karşılık Devlete arazi vüsatine göre ödenen sabit meblâğlara «Devlet hakkı»;

29. İstihsal olunan petrol üzerinden Devlete verilecek hisseye «Devlet hissesi»;;

30. Menkul ve gayrimenkul mallara, fikrî hak ve hizmetlere, menkul kıymetlere ve bunlara taallük eden her nevi hak ve menfaatlere «iktisadi kıymetler»;

31. Bir işletme hakkına dâhil petrollü araziden her birine «münferit saha»;

32. Mayi petrol için 158, 984 litre (42 galonluk bir varil) ve gaz için normal atmosferik tazyikle 500 metre küb petrol birimine «petrol birimi»

33. İşletmeler Vekiline «Vekil»;

34. Bu kanunun tatbikatı için kurulan ve doğrudan doğruya Vekile bağlı olan teşkilâta «petrol dairesi»;

35. Petrol Dairesi Reisine «Reis»;

36. Bu kanunun tatbikatiyle ilgili tetkik merciine «Petrol Komiseri»;

37. Hakiki veya hükmi şahıslara «şahıs»;

38. Bu kanunun tatbik suretini göstermek üzere neşrolunacak Petrol Nizamnamesine «nizamname»;

39. Türkiye Cumhuriyeti Devletine «Devlet»;

Denilir.

MUVAKKAT ENCÜMEN REİSİ HALÛK ŞAMAN (Bursa) — Efendim; madde metninde bazı hatalar olmuştur. Bunların tashihi için hâzurunuzda çıkmış bulunuyorum.

Birinci bendin, C fıkrasının en sonundaki «petrol» kelimesi satır başına alınacak.

8 nei bendin b fıkrasının sonundaki «petrol ameliyatı» veya sadece «ameliye» ibaresi satır başına alınacak.

20 nei bendin ikinci satırında, «işletmeye» kelimesinden sonraki virgül çıkarılacak.

23 neü bendin birinci satırında, «ameliyatının yapılması da» «yapılmasında» olacak.

24 neü bendin birinci satırında, «iç sularının...», «iç suların» şeklinde tashih edilecek.

25 nei bendin (a) fıkrasının başına (petrolün) kelimesi gelerek cümle (petrolün dünya piyasalarında takarrür eden serbest fiyatına) şeklinde olacaktır.

Gördüğümüz yanlışlıklar bunlardan ibaretir. Sizler de bulur, ikaz ederseniz tashih ederiz.

REİS — Tekrar okuyacağız. Avni Başman buyurun.

AVNİ BAŞMAN (İzmir) — 24 neü bentte (Kara sularının veya iç sularının altında) dan sonra yani bendin son kısmında Türkiye topraklarına «arazi» denir diyor. «Kara» bu mânaya gelmez bu doğrudan doğruya «tretuardır». Bunun yerine yani (arazi) yerine (ülke) denmesi daha yerinde olacaktır.

REİS — Sudi Mihçioğlu.

SUDİ MIHÇIOĞLU (Manisa) — Muhterem arkadaşlar, Sayın Komisyon Başkanının ifade buyurduğu ve tashihi talebettiği fıkra, doğru yapılmıştır. Bilâkis tashihi hatalı olacaktır. Burada yukarıki fıkralarda yazılı petrol müştekkatı deniyor, ikinci fıkrada da şuna şu, buna bu demek lâzımdır. Binaenaleyh petrol kelimesi sonuna gelecektir.

MUVAKKAT ENCÜMEN REİSİ HALÛK ŞAMAN (Bursa) — Sona ve satır başınadır. Her üç fıkraya da şümülü olması lâzımdır.

REİS — Komisyonun başka mütalâası var mı?

MUVAKKAT ENCÜMEN REİSİ HALÛK ŞAMAN (Bursa) — Efendim, Avni Başman Beyefendinin buyurdıklarına hak vermemek belki mümkün değildir. Buradaki terminolojinin zaten esası da her mefuma lisandaki tam karşılığını bulmak gibi bir iddia taşımaz. Kanunun metninde bu, arazi olarak kabul edilmiştir. Ve tasarıda daima bu, arazi olarak geçmiştir. 135 maddelik bir kanunun nerelerinde bu tâbirin bulunduğunu tesbit etmek ve bunları bölge ile değiştirmek her halde pek kolay bir iş değildir. Bu itibarla teklife iştirak etmiyor ve arazi olarak kalmasını, rica ediyoruz.

REİS — Maddeyi komisyonun tashihleri ile reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

Bölüm : 3

Takdire esas olan kıymetler

MADDE 4. — Petrol hakkı iktisabı için yapılan bir talebin kabul veya reddedilmesinde :

1. Talebin millî menfaatlere ve bu kanunun maksadına uygun bulunup bulunmadığı;
2. Tâlibin;
 - a) Tatbik olunan kanun ve nizamnamele ve talimatlara riayetkârlığı;
 - b) Bu kanunun maksadına uygun bir surette çalışacağı hususunda karine olabilecek evvelki faaliyetleri;
 - c) Benzeri ameliyatın yürütülmesindeki tecrübesi;
 - d) Tasarlanan petrol ameliyatını yürütmek hususundaki malî iktidarı;
3. Yukardaki fıkralara göre aynı derecede kabule şayan bulunan müracaatlar arasında tercih yapılırken müracaat sırası; nazara alınır.

REİS — 4 ncü madde hakkında Cahid Zamangil.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Tatbikatı kolaylaştırmaya matuf üç sualım var..

Birincisi; 122 nci maddenin dördüncü fıkrasında zikri geçen Devlet kurumları işbu 4 ncü maddenin birinci bendinde geçen kanunun gayesine uygunluk vasfını haiz sayılırlar mı?

Yani eğer, bu kurum, munhasıran Devlet sermayesiyle kurulmuşsa (A), veya hususi teşebbüsle ortaklık halinde ise (B), her iki halde

de, bunların hususi teşebbüs telâkki edilip edilmeyeceği; bu yolda muamele görüp görmeyeceklerini, sorarız.

İkinci soru;

Bu maddeye göre yabancı ve Türkler arasında taleplerin tetkikinde iki, katagori, kıstas nazara alınır.

Birinci katagori : Taleplerin millî menfaatlere ve kanunun gayesine uygunluğu; ikincisi ise; ehliyet, malî takat gibi teknik kısımlardır. Bunların her ikisi arasında fark büyüktür.

İkinci kısımda, bir müessese hakkında onun ehliyetli olduğu veya olmadığı noktasından verilen karar bir itiraza yol açabilir ve binnetice bu kanunun derpiş ettiği ihtilâfları hal usullerine bağ vurmaya imkân verir. Acaba birinci katagoride bu imkân mevcut mudur? Yani bir talebi tetkik eden Hükümet millî menfaatlere veya kanunun gayesine uygunluğu bakımından talebin lehinde veya aleyhinde karar verirse bu karara karşı dâva yolu açık mıdır? Benim zannıma açık değildir. Ama bu cihetin bilinmesinde fayda vardır.

3 ncü soru : Bu maddenin 3 ncü bendi ile komisyonun 52. yani Hükümetin 54. maddesini karşılaştırmaya ihtiyaç vardır. Bu son maddeye göre aynı toprak parçası için mütaaddit talip bulunduğu takdirde bu talipler ihtilâflı sayılırlar. Ve binaenaleyh talep hakkındaki karar ihtilâfların halli usulüne tâbi olur. Halbuki şimdi tetkik ettiğimiz 4 ncü maddenin üçüncü bendine «Müracaat sırası nazara alınır» denmektedir. Tarih ne zaman nazara alınır? Taliplerin bütün şartları birbirinin tamamen aynı zuhur ettiği takdirde tercih hakkı müracaat sırasına göre olacaktır. Binaenaleyh buradaki müracaat sırasını mî nazara alacağız, yoksa aynı toprak parçasına talip olanlara taallük eden diğer maddeyi mi tatbik edeceğiz? Burası anlaşılmıyor.

Suallere komisyon hemen cevap vermek arzu etmezse bence mahzur yoktur. Çünkü, çok nazik bir mevzudur.

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MUHARRİRİ EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Efendim, Zamangil arkadaşımızın suallerini cevaplandırayım.

Dördüncü maddenin birinci fıkrasına göre verilmiş olan kararlar için dâva yolu açıktır. Yalnız Hükümetin bu çeşit tasarrufları Hükü-

met tasarruflarıdır. İlerde yirminci maddede göreceğimiz gibi, bu fıkradaki takdir hakkı Vekil tarafından kullanılacak vekilin kararlarına karşı da itiraz mercii Danıştay olacaktır. Tasarruf Hükümet tasarrufu olduğu için Danıştayın bu dâvayı rüyet etmesine imkân bulunmayacaktır.

Üçüncü fıkrayı elli ikinci madde ile beraber mütalâa meselesine gelince; elli ikinci madde aynen şu hükmü ihtiva etmektedir :

«Aynı arazinin bir kısmı veya bütünü için birden fazla hükmi şahıs tarafından arama ruhsatnamesi talebedilirse bu müracaatlar ihtilâflı itibar olunarak bu kanunun ihtilâfların halline ait hükümleri dairesinde muameleye tâbi tutulur.»

Yani aynı arazi sahası için iki veya daha fazla müracaat vâkı olursa ihtilâf itibar oluna-

caktır. İhtilâfın halline mütaallik prosedür bu madde ile tâyin edilmektedir. Evvelâ petrol dairesi meseleye vaziyet edecek halletmeye çalışacak, olmadığı takdirde mesele vekile intikal edecek, vekilden daha ileri itiraz kademelerine intikal edecektir. Prosedüre mütaallik mesele böylece halledildikten sonra, eğer şartları aynı ise müracaatçılardan biri dördüncü madde hükümlerine göre petrol hakkına sahip olacaktır.

Devlet kurumları meselesine gelince; diğer petrol hakkı sahiplerinde olduğu gibi aynı hükümlere tâbi tutulacaktır.

REİS — Müzakerelerin devam edeceği anlaşılmaktadır. Halbuki vakit de geçmiş bulunmaktadır.

Yarın sabah saat onda toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 18,45

5. — SUALLER VE CVAPLAR

A -- TAHRİRİ SUALLER

1. — *Çorum Mebusu Baha Koldaş'ın, Emniyet müfettişleriyle muavinlerinin terfileri için, ne düşünüldüğüne dair sualine Dahiliye Vekili Ethem Mendres'in tahriri cevabı (6/1380)*

29 Ocak 1954

B. M. M. Yüksek Başkanlığına

6117 numaralı Kanun ile polis memurlarının terfihi esası kabul olunmuştur. Bundan sonra 6214 numaralı Kanun ile de emniyet komiserleri ve âmirlerinin terfihi nazarı itibara alınmıştır.

Halbuki emniyet komiser ve âmirlerinin Emniyet Teşkilât. Kanunu ile beraber muadili olarak kabul olunan emniyet müfettiş muavinleri ve emniyet müfettişleri unutulmuş görülmektedir. Haber almamızın en güzide unsurlarını ihtiva eden ve miktarı 37 kişi bulunan bu memurların, pek ehemmiyetli vazife ve durumlarına mukabil mağdur kalmış oldukları anlaşılmaktadır. Açıkça bir zühul olduğunu zannettiğim bu memurların durumu hakkında Sayın Başvekilimizin bir ek kanun veya başka suretle ne gibi tedbirler almayı düşündüğünü yazılı olarak bildirmelerini arz ve rica ederim.

Çorum Mebusu
Baha Koldaş

T. C.

Dahiliye Vekâleti

1 Mart 1954

Emniyet Umum Müdürlüğü

Şube : 3, Sicil

No. : 15570

Özü : Baha Koldaş'ın yazılı önergesi Hk.

B. M. M. Yüksek Reisliğine

1. II. 1954 gün ve Kanunlar Md. 6 - 1380/6387 - 14743 sayılı yazı ile ilgilidir.

Emniyet Müfettişleriyle muavinlerinin terfileri için ne düşünüldüğüne dair Çorum Mebusu Baha Koldaş tarafından verilen yazılı soru önergesinin istihdaf ettiği gayenin, Yüksek Meclis tarafından 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü (Millî Emniyet) kısmında değişiklik yapılmasına dair 24 Şubat 1954 tarihinde kabul buyurulan Kanunla yerine getirilmiş olduğunu bilgilerine saygı ile arz ederim.

Dahiliye Vekili

E. Menderes

2. — *Malatya Mebusu Mehmet Kartal'ın, Malatya'da münteşir Doğrusöz Gazetesinin 16 . XI. 1953 tarihli nüshasındaki «Eski ağalık dev-*

*ri ihya ediliyor.» başlıklı yazı hakkındaki suali-
ne Dahiliye Vekili Etem Menderes'in tahriri
cevabı (6/1322)*

28. XII. 1953

T. B. M. Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorunun İctüzük hükümlerine göre İçişleri Vekili tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına delâlet buyurulmasını saygı ile dilerim.

Malatya Milletvekili
Mehmet Kartal

Malatya'da müntezir Doğrusöz Gazetesinin 16. XI. 1953 tarihli nüshasında (Adıyaman'da tagallüp arttı, eski ağalık devri ihya ediliyor) başlıklı yazıda Bekircik Köyünden Ali Yahşi'nin, Samsat Nahiyesi merkezinde ikamet etmekte olan Yusuf ve Kadir ağaların tagallüp ve zülmünden şikâyet etmekte olduğu izah edilmektedir.

Eski tagallüplerinin hasretini çekmekte olan bâzı ağa döküntülerinin demokratik rejimin temin ettiği bâzı imkânlardan, faidelere fakir halk üzerinde yeniden eski nüfuzlarını tesis etmeye çalıştıkları ve bu suretle vatandaşlara zülmettikleri vilâyetimizin bâzı bölgelerinde sık sık raslanan bir vakıadır.

Hukuki bir ihtilâf olmaktan uzak ve bilâkisi vatandaşın mal ve canına emniyeti ile alâkalı bir asayiş meselesi olan bu hâdise karşısında Hükümet ne gibi bir idari tedbir almıştır?

T. C.

Dahiliye Vekâleti

25 Şubat 1954

Emniyet Umum Müdürlüğü

Şube : 6. A

Dosya : 63141 - 56

Numara : 14366

Özü : Malatya Mebusu Mehmet
Kartal'm yazılı sorusu H.

T. B. M. Meclisi Reisliğine

30. XII. 1953 gün ve 6/1322 - 6194/14241

sayılı yazıları karşılığıdır:

Malatya Mebusu Mehmet Kartal tarafından verilen Malatya Vilâyeti bölgesi ve Adıyaman mıntakasında tagallüp hasreti çeken bâzı ağa döküntülerinin fakir halk üzerinde yeniden eski nüfuzlarını tesis etmeye çalıştıkları ve bu hâdiselere karşı ne gibi idari tedbir alındığı hakkındaki yazılı soru önergesi tetkik edildi:

Gerek Malatya Vilâyeti dâhilinde ve gerek Adıyaman Kazası mıntakasında vatandaşın huzur ve emniyetini selbedecek her hangi bir tagallüp mevzuu ile karşılaşmamıştır. Esasen vatandaşın hukuk ve hürriyetlerine karşı vâkı olacak her hangi bir tecavüz ve tagallüp zihniyetinin canlanmasına katıyen imkân ve fırsat verilmemektedir. Bu hallere cüret etmeleri umulanlar ise sıkı bir murakabeye tâbi tutulmuş bulunmaktadır.

Yazılı soruda sözü geçen Ali Yahşi, Yusuf Taş ve Kadir Arslan'ın tagallüp ve zulümleri hakkındaki şikâyet mevzuu Bekircik Köyündeki arazi taksimi meselesinden ileri gelmektedir.

Bekircik Köyü arazilerinin dört hisse itibarıyla üç hissesi Mehmet Tınaz adında hirisine ve bir hissesi de Ali Yahşi'ye ait olup bu yüzden aralarında geçimsizlik çıkmıştır.

Fazla hisse sahibi olan Mehmet Tınaz adındaki şahıs, korunmak ve himaye edilmek gayesiyle arazilerinin intifasını Bozmisli Yusuf Taş ve oğullarına, Ali Yahşi de mukabil tedbir olarak kendisine ait olan araziye Yusuf Tas'ın muhasımı Kadir Arslan'a vermişlerdir. Fakat verilen bu araziler müseccel olmadığından dolayı sözü geçenler zilyedliklerini kaybetmiş olduklarından mahkemeye başvurmaları tebliğ edilmiştir.

Keyfiyetin yazılı soru sahibine tebliğine müsaadelerini saygılarımla rica ederim.

Dahiliye Vekili

E. Menderes